

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Економічний факультет

Кафедра фінансів

Дипломна робота

ОР– бакалавр

на тему: **«Управління страховими ризиками страхової компанії на
прикладі ПАТ «СК «ТАС»»**

Виконала: студентка 4 курсу,

групи ФБС(з)-41

спеціальності Фінанси, банківська справа та
страхування

Кос Надія Петрівна

Керівник : д.е.н., професор кафедри фінансів

Щур Р.І.

Рецензент: к.е.н., доцент кафедри обліку і

оподаткування

Гнатюк Т.М.

Івано-Франківськ – 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ.....	5
1.1. Економічна сутність страхування ризиків.....	5
1.2. Особливості класифікації ризиків в страховій діяльності.....	9
1.3. Система управління страховими ризиками страховика.....	15
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СТРАХОВИХ РИЗИКІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	21
2.1. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах військового стану.....	21
2.2. Аналіз фінансово-економічної діяльності ПрАТ «СГ«ТАС».....	27
2.3. Оцінка системи ризик-менеджменту ПрАТ «СГ«ТАС».....	30
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	35
3.1. Основні напрями підвищення ефективності управління страховими ризиками страховими компаніями	35
3.2. Розвиток можливостей впровадження нових страхових продуктів в умовах війни	46
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	59

ВСТУП

На даний момент часу і страхова діяльність в Україні відбувається в умовах нестабільності та залежить від різноманітних факторів, які впливають на діяльність страхових компаній. Водночас саме грамотно побудована система управління страховими ризиками в умовах невизначеності та соціально-економічної нестабільності допомагає приймати ефективні управлінські рішення, що ведуть до досягнення довгострокових стратегічних цілей. Застосування ефективної системи управління ризиками є одним з найважливіших рішень для компанії, яка хоче розвиватися на ринку. Саме тому дослідження специфіки управління страховими ризиками в страхових компаніях є актуальною темою дослідження.

Ризик є передумовою виникнення страхових правовідносин, без нього немає страхування, оскільки без ризику немає страхового інтересу. А відбір страхових ризиків є чи не одним із головних завдань керівництва страхової компанії. Особливе місце в системі ризик-менеджменту страхових компаній займає управління ризиками, прийнятими за договорами страхування - страхування ризиків. Від ефективності управління цією групою ризиків залежить здатність страхових компаній виконувати свої зобов'язання вчасно та в повному обсязі та забезпечувати необхідну прибутковість страхової діяльності. Тому необхідність управління ризиками з метою забезпечення стабільності власної діяльності та задоволення потреб страхувальників у частині виконання ними зобов'язань є пріоритетним стратегічним завданням страхової компанії.

Різні аспекти розвитку системи ризик-менеджменту в страхуванні відображені в працях: О.М. Воронкова, О.С. Журавка, Ю.М. Клапків, О.В. Олійник, О.М. Пахненко, Є.М. Рудніченко, О.О. Сосновська та інші

Метою бакалаврської роботи є дослідження теоретичних та визначення практичних рекомендацій управління страховими ризиками страхової компанії.

Відповідно до поставленої мети бакалаврської роботи були поставлені такі завдання:

- дослідити економічну сутність страхування ризиків;
- розглянути особливості класифікації ризиків в страховій діяльності;
- розкрити систему управління страховими ризиками страховика;
- проаналізувати тенденції розвитку страхового ринку України в умовах військового стану;
- провести аналіз фінансово-економічної діяльності ПрАТ «СГ«ТАС»;
- здійснити оцінку системи ризик-менеджменту ПрАТ «СГ«ТАС»;
- визначити основні напрями підвищення ефективності управління страховими ризиками страховими компаніями;
- розглянути розвиток можливостей впровадження нових страхових продуктів в умовах війни.

Об'єктом дослідження є механізм управління страховими ризиками страхової компанії на прикладі ПАТ «СК «ТАС»

Предметом дослідження є теоретичні засади та практичні аспекти розвитку системи управління страховими ризиками страхової компанії.

Методи дослідження. При написанні роботи використано низку наукових методів: логічне узагальнення для розкриття сутності понять; методи систематизації, групування, табличні та графічні методи наочного подання матеріалу; аналіз коефіцієнтів при розрахунку показників.

Інформаційною базою стали публікації науковців, закони та нормативні акти України, статистичні дані Національного банку України, дані ПАТ СК «ТАС».

Структура бакалаврської роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ

1.1. Економічна сутність страхування ризиків

В сучасних умовах страхування – один з найпоширеніших видів послуг, який більшість людей використовує для забезпечення своєї фінансової стабільності у разі виникнення несприятливих ситуацій. Процес роботи страхових компаній є специфічним і передбачає спочатку накопичення коштів, а потім відшкодування збитків, завданих застрахованій особі, якщо така подія настане. Зважаючи на те, що кошти надходять наперед, можна очікувати посилення контролю з боку державних органів. Це дозволяє чесно вести бізнес і пропонувати широкий вибір страхових продуктів. Проте в сучасних умовах спостерігається бурхливий розвиток науково-технічного прогресу, погіршується екологічна та політична ситуація, що не тільки покращує життя, а й створює більше ризиків, тому повномасштабне вторгнення РФ стоїть на місці. Порядок денний Територія України стала реальною загрозою політичного впливу 24 лютого 2022 року, що щодня породжує невпевненість у завтрашньому дні. Тобто в умовах розвитку технологій зброя, яка завдає великих руйнувань, також стає все кращою, що тягне за собою необхідність компенсаційних виплат. Важливою категорією у забезпеченні економічної «подушки» як для громадян, так і для компаній має бути актуальність страхування від різних видів ризиків. Тому варто уточнити значення терміна «ризик».

Вважається, що категорія «ризик» походить від латинського слова «resesum» (небезпека, скеля), також є версія походження від грецьких слів «ridsikon», «ridsa» (порив, скеля). Якщо брати інші мови, то у французькій є слово «risque» (загроза, ризик); італійською «risk» (небезпека, загроза), «risicare» (лавір між скелями). Це пов'язано з історичним походженням транспортного страхування, коли найбільшим ризиком було зіткнення зі

скелею [1]. Що вказує на те, що ризик пов'язаний з можливою негативною подією?

Ризик сам по собі є невід'ємною частиною і рушійним механізмом, який викликає необхідність страхування. Якби не було ризиків, не було б і страхування. Цим пояснюється той факт, що ризик став передумовою виникнення страхового напряму. Так, страхові компанії піддаються двом групам ризиків: перша група – це ті, які страховик отримує від застрахованих осіб; друга група – це ризики, які виникають у рамках господарської діяльності страхової компанії, тобто її власної. Обидві групи важливі, але це дослідження зосереджено на першій групі ризиків, для яких пропонується страхування.

Ризик можна вважати основною ознакою сучасного світу, який характеризується великою диференціацією, що виникає внаслідок дії різноманітних причин і впливає на всі сфери діяльності. З економічної точки зору визначення категорії ризику неоднакове. Саме це пов'язано зі складністю цього явища. Численні дослідження вчених створюють величезний спектр інтерпретацій цієї категорії та вказують на різні характеристики, яким повинен відповідати ризик. Тому розглянемо терміни, наведені різними авторами.

У дослідженні Ю. М. Клапків приходить до висновку, що ризик у теорії страхування «визначається як об'єкт страхування, що в кінцевому підсумку призводить до його ототожнення із застрахованим об'єктом або особою» [19].

Є. М. Рудніченко зазначає, що «це об'єктивно-суб'єктивна категорія, пов'язана з певним ступенем невизначеності щодо результату рішення (дії та/або обставин)» [32].

Бонба І.І. визначає ризик «як щось, що становить загрозу, невизначеність у майбутньому, наприклад ймовірність певної негативної події або можливість негативного відхилення від очікуваного результату» [32].

Журавка О. С., Бухтіарова А. Г., Пахненко О. М. визначають ризик як «можливість негативного відхилення між запланованими та фактичними результатами, тобто небезпеку несприятливого результату очікуваного явища» [18].

Сокиринська І.Г., Журавльова Т.О., Аберніхіна І.Г. зазначають, що відповідно до сучасної концепції ризик – це «не просто цінне вираження ймовірності події, яка призводить до витрат або втрати доходу порівняно з планом, прогнозом, проектом чи програмою». а й можливість відхилення від цілей, заради яких було прийнято рішення» [38].

Олійник О. В., Нагаєва Г. О. «ризик – це ймовірність втрати очікуваної економічної (фінансової) вигоди або прямих збитків внаслідок настання невизначеної (випадкової) події, що зачіпає майнові інтереси членів суспільства» [38].

Великий тлумачний словник української мови подає ризик як одне із визначень «усвідомлена можливість небезпеки» та «смілива ініціатива, дія з надією на щастя, успіх, позитивний результат» [7]. З наведених понять можна зробити висновок, що ризик визначається як ймовірність настання або ненастання події, яка може спричинити як негативні, так і позитивні наслідки, тобто певне відхилення від запланованого результату. Це також пов'язано з поняттями невизначеності, загрози та небезпеки.

У своїй роботі Є.М. Рудніченко провів дослідження, в якому виявив, що поняття небезпеки, загрози та ризику не тотожні, а взаємопов'язані. Тому він навів приклад за аналогією з човном: якщо човен падає в море, то перед ним є потенційна небезпека, якщо на його шляху з'являється якийсь предмет (айсберг, скеля) – це вже загроза. Це спонукає команду думати про те, чи варто ризикувати, а саме уникати загрози чи не розглядати її взагалі. Тобто небезпека він визначає як об'єктивно існуючу дійсність, здатну порушити рівноважний стан суб'єктів і призвести до негативних наслідків, а загрозу – це наслідок небезпеки у вигляді об'єктивованого чинника потенційно негативних дій [32]. На цьому фоні необхідною умовою існування ризику є небезпека, наслідком якої є загроза.

Т. В. Романчик, враховуючи категорії небезпеки, загрози та ризику, розмежовує та конкретизує їх залежно від ступеня ймовірності настання негативних наслідків. Зазначає, що небезпеку можна розглядати як стан

(ймовірний невизначений вплив негативних факторів), загрозу як дію (висока ймовірність реальної події, що дає змогу перевести небезпеку зі стану можливості на реальний рівень) Ризик – як ймовірність втрати частини ресурсів під негативним впливом випадкових подій, які погано прогножуються [8]. На відміну від попередньої думки вченого, тут висловлена думка, що вплив на ризику має негативні наслідки. З цим не можна погодитися, оскільки небезпека, загроза і ризик мають як негативні, так і нейтральні наслідки, але ризик може супроводжуватися і позитивним відхиленням від результату.

Невизначеність і ризик не тотожні; їх слід диференціювати. Невизначеність може існувати завжди, коли неможливо оцінити причинно-наслідкові зв'язки в ситуації. Це супроводжується браком інформації та двозначністю, що унеможливорює точне визначення та розуміння ситуації в сьогоденні чи в майбутньому. На думку О.О. Сосновського, «невизначеність розглядається як первинне явище, а ризик — як вторинне явище». Чим більша невизначеність в економічному рішенні, тим більший ризик. Основна відмінність між ризиком і невизначеністю полягає в можливості вимірювання та оцінки: невизначеність неможливо виміряти, але ризик можна оцінити» [40]. О.В. був такої ж думки. Олійник, Г.О. Нагаєва, що «ризики визначаються лише ті невизначеності, які можна оцінити кількісно» [6]. Т. В. Романчик стверджує: «Якщо немає невизначеності ситуації, то це прогнозований результат діяльності підприємства» [28]. Тобто можна зробити висновок, що відмінності полягають у тому, що невизначеність може існувати завжди, але ризик існує лише в майбутньому; Невизначеність може проявлятися, тоді як ризик є очікуваною подією; Основна відмінність полягає в тому, що невизначеність неможливо виміряти, але ризик можна виміряти.

В табл. 1.2. систематизовано основні трактування поняття «страховий ризик».

Проведений аналіз підтверджує відсутність єдиного підходу в науковій думці щодо сутності поняття «страховий ризик». Вчені не дійшли єдиної думки щодо визначення цього поняття. На нашу думку, страховий ризик – це подія,

яка має ознаки випадковості та ймовірності настання та може завдати шкоди особі чи компанії, яка може бути виражена в грошовому еквіваленті.

Таблиця 1.2

Основні наукові підходи щодо трактування поняття «страховий ризик»

Автор	Визначення
А. Л. Баранов [3]	«передбачувана випадкова подія, через можливе настання якої і проводиться страхування»
В. П. Братюк [6]	«певна подія, на випадок якої проводиться страхування і яка має ознаки ймовірності та випадковості настання»
А.М. Єрмошенко [15]	«очікувані сприятливі або несприятливі події в вигляді збитків (з ризикового страхування) або доходів (за ощадним страхування)»
О.М. Пахненко [34]	«небезпека, що оцінюється в грошовому вираженні на основі ймовірності настання страхового випадку. Ця подія, в результаті якого страхувальнику може бути завдано матеріальної шкоди»
Р.В. Пікус [44]	«подія, настання якої не визначено в часі і в просторі, незалежно від волевиявлення людини, небезпечне і створює внаслідок цього стимул для страхування»
І.Г. Сокиринська [38]	«той ризик, який може бути оцінений з точки зору ймовірності настання страхового випадку та розмірів можливого збитку»

Варто додати, що не кожному подію можна вважати страховим ризиком. Щоб його можна було вважати таким, необхідно мати принаймні дві ознаки, а саме: випадковість і ймовірність появи. Тільки за наявності цих двох ознак подію можна визначити як страховий ризик.

Зв'язок між страхуванням і ризиком – це форма управління, яка передбачає договірну передачу ризику від однієї сторони (страхувальника) до іншої (страховика). Страхування служить механізмом компенсації передачі збитків і ризиків. Передача ризику є однією з основних функцій страхування. У ширшому розумінні ризик – це можливість втрати, травми або інших несприятливих умов у теперішній або майбутній ситуації, пов'язаних із впливом небезпеки/небезпеки. Страхувальник/страховик сприймає ризик як невизначеність, що базується на непередбачуваності ризику та готовності особи

йти на ризик. Страховий ризик – це ризик, який відповідає вимогам страхового полісу таким чином, що відповідає страховому критерію.

Характеристики страхового ризику наступні [39]:

- наслідки (збитки) мають бути оцінені, визначені чи вимірні в термінах часу чи грошей або фінансово вимірні;
- передумовою страхування ризику є, перш за все, наявність достатньо великої кількості однорідних/подібних одиниць ризику (закон великих чисел);
- ризик має бути випадковим і ненавмисним: потенційна шкода від ризику має бути несподіваною, непередбачуваною та не навмисно спричиненою страхувальником.
- застрахована особа повинна мати інтерес до застрахованої особи чи речі. Тобто вони повинні зазнавати збитків, коли збитки стаються;
- об'єкт страхування має бути законним і не суперечити державній політиці чи суспільним інтересам;
- премія має бути економічно виправданою, а середню тяжкість можна легко визначити для визначення необхідної премії.

Значення страхового ризику як багатогранного поняття представлено на рис. 1.1.

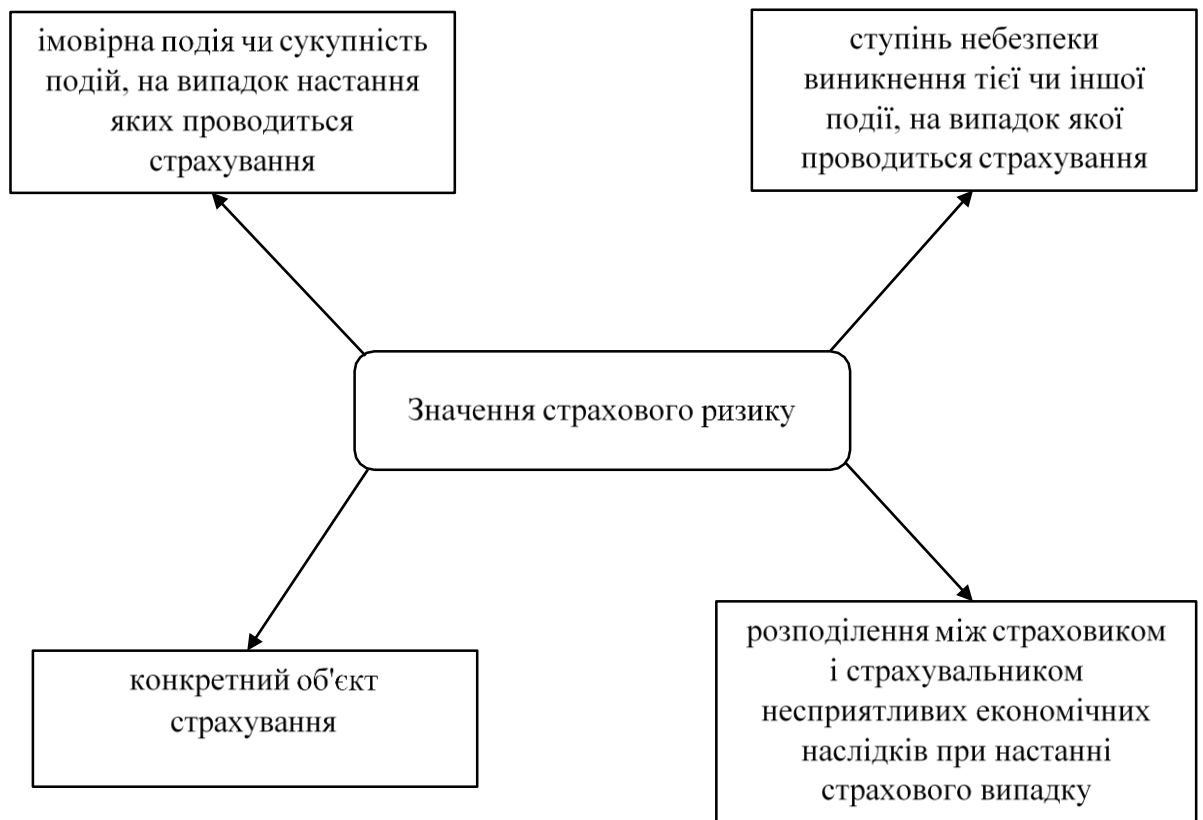

Рис. 1.1. Значення страхового ризику в страховій діяльності

Джерело: [35]

Страхування – це передача ризику страховій компанії, яка об'єднує збитки багатьох людей для компенсації тим, хто зазнав покритих збитків [14]. Страхова компанія також інвестує премії, тому що в іншому випадку вона втрачає альтернативну вартість грошей, як правило, у формі відсотків, протягом часу, у якому вона їх утримує. Для того, щоб приватна страхова компанія працювала безперервно, вона повинна заробляти достатньо грошей на преміях та інвестиціях, щоб не тільки покривати збитки людей, яких вона страхує, але й мати можливість оплачувати ведення бізнесу та отримання прибутку. Проте, щоб приватна страхова компанія могла покрити ризик, виплати компанії мають бути розумно передбачуваними, а стягувані премії мають бути доступними.

Страхування передбачає фінансову компенсацію застрахованим особам або організаціям, які зазнали фінансових збитків внаслідок катастрофи. Страхування відбувається, коли компанія об'єднує гроші групи людей або організацій для покриття випадкових збитків, яких може зазнати одна з них.

Гроші, які люди платять страховій компанії, називають премією. За цю премію компанія обіцяє компенсувати кожному зі своїх клієнтів покриті збитки або виплатити певну суму за страховий випадок, наприклад, виплатити страхування життя бенефіціарам у разі смерті застрахованого.

У табл. 1.3 представлено систематизацію різних причин виникнення ризиків у діяльності страхових компаній.

Таблиця 1.3

Основні причини та види ризиків у страховій діяльності

Причини виникнення ризиків	Види ризиків у діяльності страховика
Внутрішні причини	
Недостатність страхових резервів компанії для виконання нею договірних зобов'язань перед страхувальниками	Ризик банкрутства Ризик неплатоспроможності
Помилки в актуарних розрахунках	Ризик неадекватності страхових платежів страхового ризику
Умисні або неумисні помилки працівників компанії	Ризик підвищення страхових виплат та збитковості роботи компанії
Зовнішні причини	
Незаконні дії страхувальників	Ризик підвищення страхових виплат та збитковості роботи компанії
Надійність перестраховиків	Ризик невиконання перестраховиками страхових зобов'язань
Дії конкурентів, посилення конкурентної боротьби	Ризик не конкурентоспроможності страховика
Зміни у оподаткуванні страхової діяльності	Податковий ризик

Джерело: [3]

Як бачимо, страхова діяльність також досить ризикована справа. З одного боку, існують страхові ризики, а з іншого боку, діяльність страховиків передбачає низку ризиків, які можуть поставити під загрозу їх діяльність.

Сплата страхової премії може здатися азартною грою: зробити невеликий платіж за можливий великий платіж у майбутньому. Однак страхування відрізняється від азартних ігор тим, що премія покриває збитки через чистий ризик, тоді як в азартних іграх виплачується невелика ставка в надії на великий виграш у майбутньому. Ризики, які покриваються страховими внесками, існують незалежно від того, застрахований страхувальник чи ні.

Страхові поліси призначені для захисту від ризику фінансових втрат, великих чи малих, які можуть виникнути внаслідок шкоди застрахованій особі чи її майну або відповідальності за шкоду чи збитки, завдані третім особам.

Основні критерії встановлення страхового ризику представлено на рис. 1.2.

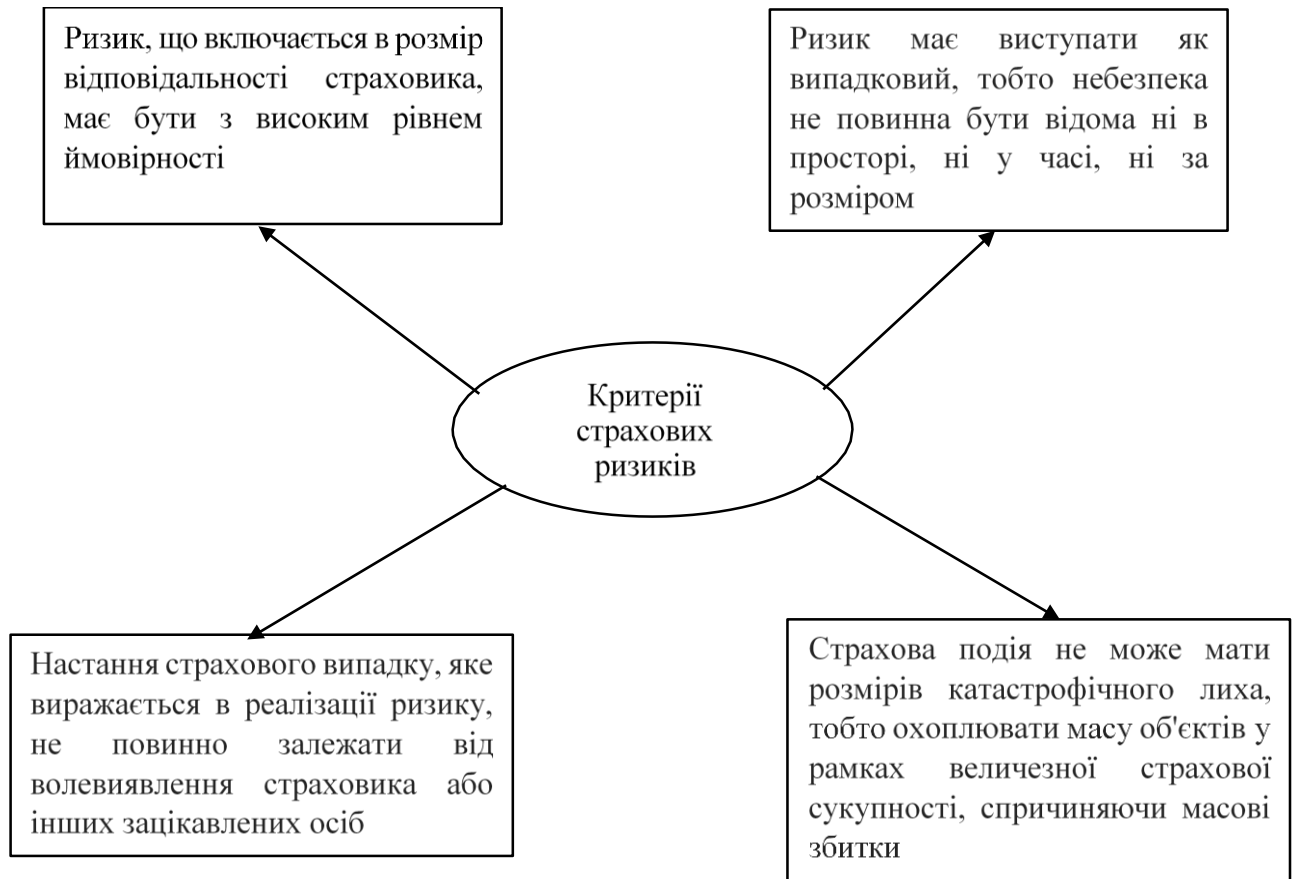

Рис. 1.2. Основні критерії встановлення страхового ризику

Джерело: [16]

Отже, на основі аналізу можна зробити висновок, що різні визначення ризику є характерними, оскільки охоплюють усі сфери нашого існування. У роботі термін «ризик» означає можливість настання або ненастання певної події, що підлягає вимірюванню і в кінцевому рахунку пов'язане з негативним або позитивним відхиленням від очікуваних результатів.

1.2. Особливості класифікації ризиків в страховій діяльності

Усі компанії стикаються з різними ризиками: комерційними, операційними, юридичними, технічними та фінансовими. Щоб захистити себе від деяких із цих ризиків і покрити свої зобов'язання, страхові компанії створюють резерви, які вони додають до зобов'язань на своїх балансах. Робота менеджера полягає в оптимальному розподілі активів відповідно до результатів діяльності компанії та цілей прибутку.

Однак, на відміну від традиційних компаній, які сплачують суми, які повинні сплатити клієнти за закупівлю сировини, страхові компанії відчують зміни у виробничому циклі, що робить діяльність невизначеною та повторюваною.

Відповідно до цього положення, страхувальники повинні здійснити платіж перед використанням можливої послуги, сума якої може змінюватися. Враховуючи кількість зобов'язань, їх розмір та мінливість для кожного контракту, управління фінансами страхової компанії вимагало адаптованих фінансових інструментів і моделей [3].

Крім того, завдяки такому зворотному виробничому циклу виплати надаються більш-менш довго після сплати премії. Страхувальники отримують значні суми грошей, якими вони повинні управляти, перш ніж вони зможуть надавати свої виплати. Щоб гарантувати, що страховики можуть виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками та сприяти платоспроможності компаній, регулятори встановили суворі правила щодо керуючих активами. Ці заходи стосуються оцінки операцій та їх покриття застрахованими активами.

Саме специфіка роботи страховиків робить їх діяльність більш схильною до ризику, ніж будь-якої іншої організації. Перш за все, слід мати на увазі, що страхування покриває лише андеррайтингові та фінансово вимірні ризики. Визначення видів ризиків необхідно при побудові системи ризик-менеджменту в страховій організації, оскільки від вибору переліку ризиків, найбільш актуальних для діяльності компанії, залежить ефективність управління. На

сьогодні відсутнє нормативно-правове джерело, яке визначає склад ризиків, що є предметом управління в страхових компаніях України. Цей перелік також не встановлено жодним спеціальним нормативним актом саморегулювання страхових організацій, наприклад Лігою страхових організацій України. Тому визначення видів ризиків компаній – суб'єктів страхового ринку України є дуже актуальним. аспектом системи управління ризиками. Як немає єдиного підходу до визначення сутності поняття «страхові ризики», так і в науковій літературі немає загальноприйнятого підходу до класифікації страхових ризиків. Ретельний аналіз дав змогу виділити дві основні групи страхових ризиків: загальні та специфічні. Загальні ризики можуть стосуватися різних сфер бізнесу, тоді як специфічні ризики стосуються лише страховиків [15].

У табл. 1.4 представлено класифікацію специфічних ризиків у страхуванні.

Класифікація специфічних ризиків у страхуванні

Група ризиків	Види ризику	Характеристика ризику
Перша	Ризик оцінки	Ймовірність помилки оцінки основних математичних величин, що характеризують страховий портфель
	Ризик прогнозу	Ймовірність зміни прогнозних величин (вагомого відхилення від прийнятої похибки або певного стандартного відхилення)
	Андеррайтерський ризик	Ймовірність виникнення збитків через збільшення відповідальності страховика з огляду на антиселекції ризиків
Друга	Кредитний ризик	Ймовірність виникнення збитків через негативні змін фінансової ситуації, пов'язаних зі зміною процентної ставки за цінними паперами страховика, фінансовим станом контрагентів та інших дебіторів
	Ринковий ризик	Ймовірність виникнення збитків через негативних змін фінансової ситуації, безпосередньо або побічно пов'язаних з флуктуацією вартості і активів, зобов'язань і фінансових інструментів
	Ризик ліквідності	Ймовірність тимчасової нездатності конвертації активів з інвестиційних в облигаційні з огляду на різке падіння їх вартості
Третя	Операційний ризик	Ймовірність виникнення збитків через некоректну роботу персоналу, внутрішніх систем або під впливом зовнішніх факторів
Четверта	Ризик концентрації	Ймовірність потенційних втрат через збільшення кількості загроз або поєднання діяльності страховика і перестраховика
	Ризик редукції	Ймовірність відсутності можливості передачі надлишкового ризику
	Ризик диверсифікації	Ймовірність виникнення збитків через інертності портфеля і відсутності можливості проведення оперативних заходів по його збалансуванню

Джерело: [29]

Як бачимо, специфічні ризики у страхуванні можуть бути зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Внутрішніми є дії безпосередньо страхувальників, які призводять до їх виникнення внаслідок неправильних дій. Ризики, викликані зовнішніми факторами, зумовлені зміною умов діяльності страхових організацій. Зокрема, раптова зміна законодавства, спалах різноманітних техногенних катастроф та погіршення економічної ситуації суттєво стримують розвиток страховиків та спричиняють різного роду ризики. Вся діяльність страховиків пронизана впливом різноманітних ризиків.

На нашу думку, підхід, викладений у роботі Т. Мака, найкраще описує ризики, яким безпосередньо піддається портфель страховика – так звані технічні ризики. Крім якісного опису, автор пропонує також їх кількісний вимір, що значно підвищує практичне значення цієї класифікації.

Слід також зазначити, що Н.П. Лубкей запропонував класифікацію ризиків у страхуванні, з їх поділом на дві великі групи: власні та прийняті ризики (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Класифікація ризиків страхової компанії у системі ризик менеджменту

Джерело: [30]

Прийняті ризики страховика – це ризики, які страховик свідомо приймає на себе в рамках договорів страхування та перестраховування [7]. Іншими словами, такі ризики ще називають страховими. Вони займають особливе місце в системі управління ризиками страхової організації, оскільки від ефективності управління прийнятими ризиками залежить здатність страховика забезпечити належний рівень прибутковості страхової діяльності, платоспроможність і стабільні темпи розвитку страхової компанії.

Сьогодні в науковій літературі існують різноманітні підходи до класифікації ризиків у страхуванні. Це зумовлено специфікою діяльності страхових компаній, а також наявністю великої кількості критеріїв, які можна включити до класифікації їх ризиків. Найпоширенішими підходами до класифікації ризиків є: залежно від виду походження ризику (внутрішні, зовнішні); за критерієм класифікації в системі управління ризиками (власні ризики та прийняті ризики); за обсягом ризиків (загальні та специфічні). Загалом сфера діяльності страхових компаній є дуже ризикованою і передбачає велику кількість ризиків.

Для успішного функціонування сучасні страхові компанії повинні вміти ефективно управляти ризиками. Далі розглянемо систему управління страховими ризиками страховика.

1.3. Система управління страховими ризиками страховика

Щоб страхова компанія залишалася життєздатною, вона повинна боротися з ризиками, пов'язаними з її діяльністю. Для ефективної боротьби з ними важливо виявляти, аналізувати, прогнозувати, оцінювати їх і вживати заходів, спрямованих на зменшення їх масштабів або нейтралізацію негативних наслідків. Все це надається страховикам через систему управління страховими ризиками.

Це особливо важливо в сучасних досить неспокійних умовах життя. Крім того, такі події, як політична та економічна нестабільність, військові дії на території України, окупація частини країни, девальвація гривні та поширення пандемії коронавірусу створюють ряд додаткових ризиків для страховиків. Вітчизняні страхові компанії працюють в зоні підвищеного ризику [31].

Водночас, в умовах зростання концентрації глобалізаційних ризиків важливим механізмом сучасного ризик-менеджменту страхової компанії є перестраховування ризиків, що дозволяє у часі та глобально перерозподіляти

ризиків, диверсифікувати портфель ризиків страхової компанії та збільшити рівень ризику, фінансова стійкість страховиків і розмір гарантованих страхових виплат.

Перестраховання є важливим інструментом у системі економічної безпеки не тільки страхових компаній, а й на макrorівні, оскільки дозволяє консолідувати фінансові ресурси для страхування унікальних і значних небезпечних ризиків (атомних, космічних, авіаційних, судноплавних ризиків).). Автомобільні, сільськогосподарські, стихійні лиха тощо) [44].

У контексті економічної безпеки враховується механізм управління ризиками страхової діяльності, яка має базуватися на таких принципах:

- відмова від прийняття ризику на страхування, якщо він не відповідає вимогам ризику, що підлягає страхуванню, і сума гарантії страхових виплат є недостатньою;

- прийняття страхового ризику та його власне утримання страховиком з урахуванням якості та ліквідності сформованих страхових резервів, необхідності забезпечення прибутковості страхової діяльності та підтримки фінансової стійкості страхової компанії;

- необхідність обмеження розміру ризиків за власний рахунок з урахуванням ймовірності настання страхового випадку, очікуваного розміру страхових премій, рентабельності страхових операцій, розміру аквізиційних витрат, середньої збитковості за ризиками допущені до страхування, рівень кваліфікації страховиків та актуаріїв;

- передача великих ризиків у перестраховання, якщо страхова компанія не може їх утримувати самостійно (перерозподіл ризиків має відбуватися до тих пір, поки відповідальність за ризик не буде повністю розподілена між перестраховиками з урахуванням їх економічних інтересів).

Основною метою системи управління ризиками є своєчасне відстеження, аналіз, оцінка ризиків і вжиття заходів щодо мінімізації їх негативного впливу.

Необхідність управління страховими ризиками, прийнятими страховою компанією на страхування, а також ризиками господарської діяльності

страхової компанії вимагає впровадження в процесі фінансового моніторингу різних видів аналізу ризиків [36]:

- аналіз рівня ризику за окремими об'єктами, що пропонуються на страхування;
- аналіз ризиків по окремих видах страхування і по страховому портфелю всієї страхової компанії;
- аналіз фінансового стану всієї страхової компанії з точки зору одночасного розгляду всіх чотирьох завдань фінансового менеджменту (забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності, максимізація прибутку та мінімізація ризиків).

При цьому, з метою мережевого управління прийнятими страховими ризиками та ризиками господарської діяльності, необхідно проаналізувати, як прийнятий страховий ризик за конкретним об'єктом може вплинути на ризик страхового портфеля та фінансову діяльність страхової компанії. розглянуту компанію в цілому. При цьому залежно від поточного фінансового стану страхової компанії та збалансованості її страхового портфеля за критерієм мінімізації ризику необхідно приймати індивідуальне рішення щодо доцільності включення нових об'єктів до рівня страхового ризику.

Рис. 1.4. Система управління страховими ризиками

Джерело: [6]

Водночас, з точки зору економічної безпеки, при розробці стратегії і тактики управління ризиками важливо не тільки правильно визначити фактори, що визначають той чи інший вид ризику, але й визначити можливі наслідки цього ризику. одночасний вплив окремого виду ризику на фінансовий стан страхувальника і страховика.

Тому основою управління ризиками страховика є ефективне управління ризиками, організоване в страховій компанії. Метою функціонування управління ризиками є своєчасне реагування на різноманітні події та вжиття заходів щодо мінімізації негативного впливу виникнення різноманітних ризиків.

Відмінною рисою ризик-менеджменту в страховій організації є необхідність управління, крім власних ризиків, ризиками, прийнятими за договорами страхування, тобто страховими ризиками.

Управління ризиками в страхуванні включає три основні позиції [17]:

- визначення наслідків діяльності страхової компанії в ризиковій ситуації; Здатність реагувати на можливі негативні наслідки діяльності;
- розробка та впровадження заходів, за допомогою яких можливі негативні наслідки подій можуть бути нейтралізовані або збалансовані та запобігти виникненню ризиків.

Сам процес управління ризиками страховика являє собою реалізацію послідовних, взаємопов'язаних етапів. Щодо цих етапів серед вчених немає єдиної думки.

Ремньова Л.М., Л.Д. Лебединська виділяє чотири групи найбільш практичних методів оцінки ризиків [45]:

- експертний – визначення рівня ризику, коли немає необхідної інформації для розрахунків або порівнянь; базуються на опитуванні кваліфікованих спеціалістів з подальшою обробкою результатів;
- економіко-статистичні – використовуються лише за наявності достатньої статистичної інформації для отримання точного кількісного

значення рівня ризику. Обчислити середнє квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, β коефіцієнт тощо;

- розрахунково-аналітичний – призначений для розрахунків відносно точного кількісного вираження рівня ризику на основі внутрішньої інформаційної бази (використовується в основному для оцінки ризику неплатоспроможності та ризику погіршення фінансової стійкості);

- аналогові – оцінка рівня ризику для окремих операцій на основі порівняння з аналогічними операціями.

Ризик-менеджмент є допоміжним інструментом у системі ризик-менеджменту страховика. Уміння управляти ризиками є одним із ключових факторів успішного функціонування будь-якої компанії. Іншими словами, це можливість (ризик-менеджмент), яка допомагає передбачити фінансові втрати з мінімальними можливими втратами, а в разі виникнення інциденту з їх виникненням можливість обмежити несприятливі наслідки цих подій. Управління ризиками стимулює створення та прийняття страховиком стратегічних і тактичних рішень у системі управління ризиками. Ризик-менеджмент в ризик-менеджменті складається з об'єкта (ризика) і суб'єкта управління (до якого входить група осіб, які здійснюють цілеспрямовану діяльність об'єкта управління, використовуючи різні спеціальні засоби, способи і способи впливу).

Вибір методу оцінки ризику має ґрунтуватися на порівнянні результатів оцінки та зусиль, необхідних для використання такого методу (складність розрахунків, необхідний обсяг інформації, кваліфікація персоналу тощо). Найпростішими і економічно ефективними методами оцінки ризику є імовірнісна оцінка ризику та ранжування ризику

Слід зазначити, що управління ризиками здійснюється на основі певних принципів. Принципи в цьому випадку виступають у вигляді правил, дотримання яких забезпечує ефективність управління ризиками і, як наслідок, більш успішне управління різними ризиками, що супроводжують всю діяльність страховика. Дотримання принципів управління ризиками є основою

успішного управління ризиками та запорукою стабільного функціонування страхових компаній. Найбільш важливі принципи представлено на рис. 1.5.

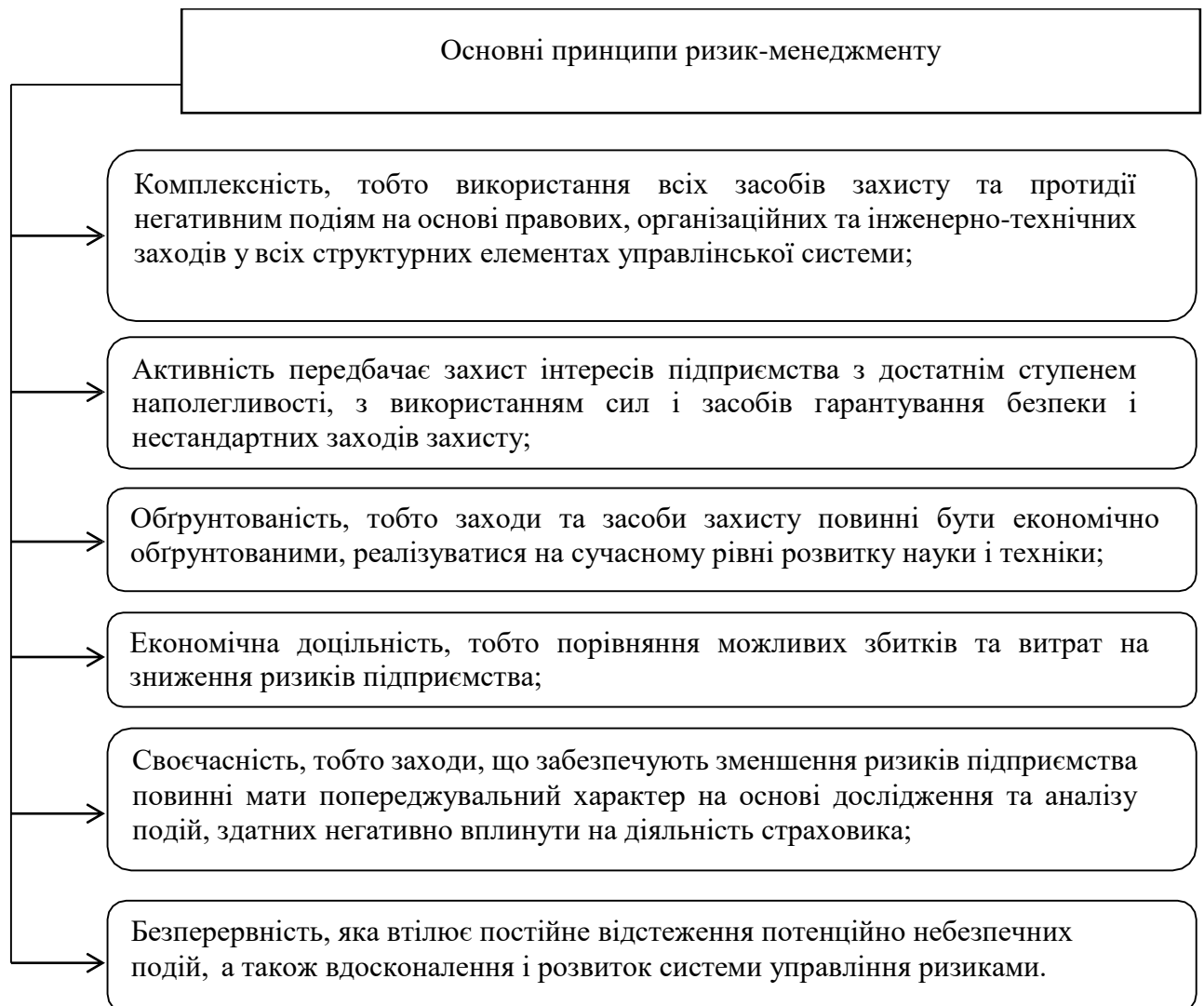

Рис. 1.5. Основні принципи ризик-менеджменту в страхових компаніях

Джерело: [5]

З усіх перелічених принципів, на нашу думку, найважливішими є принципи доцільності та своєчасності. На основі принципу пропорційності можна порівняти досягнуту економію та витрати на зниження ризику. Орієнтація на принцип своєчасності забезпечує превентивний характер роботи в сенсі зниження ризику.

Таким чином, основні переваги управління ризиками:

- підвищення фінансової стійкості та ефективності компаній;

- оптимізація використання ресурсів компанії;
- уникнення фінансових несподіванок;
- підвищення кваліфікації персоналу підприємства знанням, умінням і навичкам з управління ризиками.

Управління ризиками є ефективним інструментом реагування на зміни зовнішнього середовища, в якому працюють страхові компанії. У кінцевому підсумку ризик-менеджмент – це заходи, спрямовані на зменшення масштабів і наслідків впливу негативних подій на страхові компанії, створення умов для безперебійної роботи компанії та досягнення поставлених цілей. Ризик-менеджмент передбачає наявність суб'єкта та об'єкта управління. Тому для підвищення ефективності цього процесу важлива його правильна організація в системі управління ризиками компанії [22].

Отже, для забезпечення своєчасного реагування на різні ризики необхідна відповідна система управління ризиками. Такою системою в сучасній практиці страхових компаній може бути управління ризиками. Основною метою є постійний моніторинг стану зовнішнього та внутрішнього середовища, виявлення та прогнозування ризиків та своєчасне реагування на них з метою запобігання системі управління або мінімізації негативного впливу у разі виникнення ризику. Для управління ризиками в сучасній практиці існують різноманітні методи та способи впливу на них. Зокрема, диверсифікація страхових ризиків, обмеження розміру ризику за рахунок власних коштів страховика, здійснення страхувальниками превентивних заходів на вимогу страховика.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СТРАХОВИХ РИЗИКІВ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

2.1. Тенденції розвитку страхового ринку України в умовах військового стану

Страховий ринок є важливою частиною фінансового ринку України, який здатен забезпечувати економічну стабільність населення та господарюючих суб'єктів, надаючи можливість не зважаючи на різні ризики, продовжувати без вагомих фінансових втрат функціонувати. Розвиток країни проходить не лише через піднесення, але й кризові явища, які негативно впливають на будь-який сегмент економіки, страховий ринок не є виключенням. Оговтавшись від COVID-19, що було оголошено Всесвітньою організацією охорони здоров'я пандемією, страховий ринок України зіткнувся з новим випробуванням 24 лютого 2022 р. із вторгнення РФ на територію України. Діяльність в умовах війни супроводжується найвищим ступенем невизначеності, неможливістю передбачити хід подій, масштабуванням зони небезпеки на всю територію країни, що породжує економічну кризу.

Страхові компанії зіткнулися з низкою проблем, найголовнішими з яких у перші місяці воєнного стану були переведення персоналу та організація роботи дистанційно, розірвання договорів чи відстрочка виплат. Негативно вплинуло на ситуацію на ринку страхування в цілому зниження надходжень страхових премій, руйнування нерухомого майна, складність доїзду до місць настання страхового випадку, особливо врегулювання страхових випадків у районах активних бойових дій. Досвід роботи під час коронакризи забезпечив швидкий перехід в онлайн-режим, рекомендації НБУ щодо спрощення процедури врегулювання страхових випадків – це дало можливість скорегувати діяльність і продовжити роботу в надскладних умовах.

На страховому ринку України продовжують працювати дві групи страхових компаній: компанії, що спеціалізуються на страхуванні життя (СК-life) та компанії, що спеціалізуються на видах страхування ризиків (СК-non-life), кількість яких поступово скорочується (рис. 2.1).

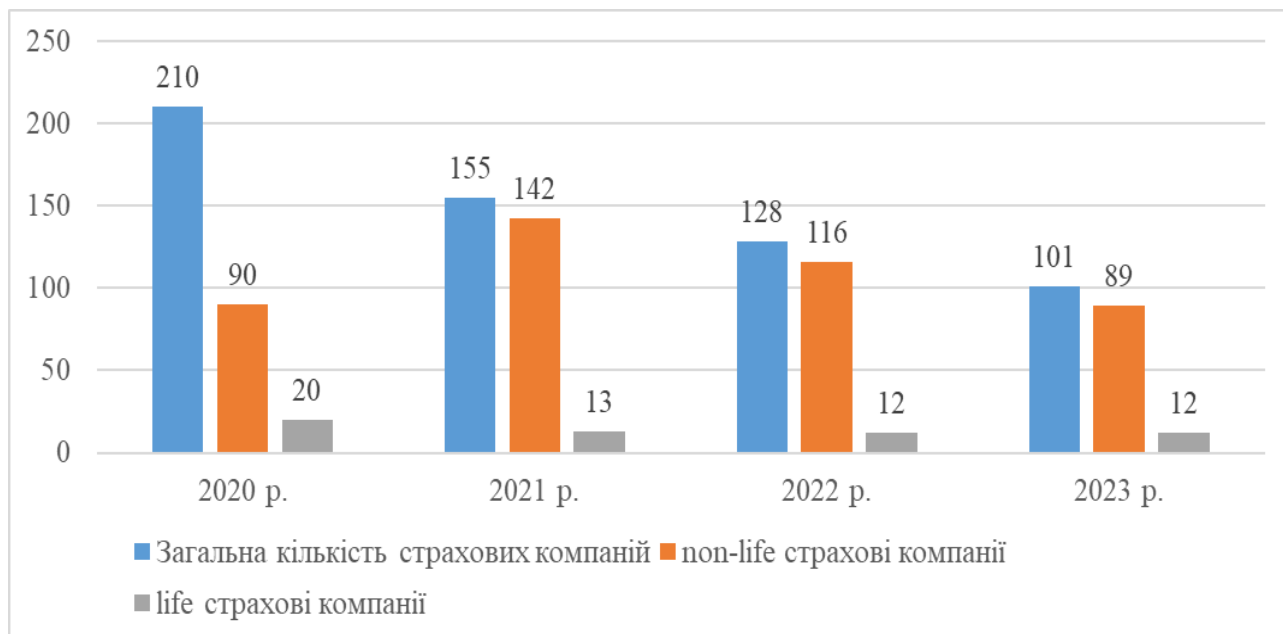

Рис. 2.1. Динаміка кількості страхових компаній в Україні

Джерело: побудовано на основі даних НБУ [27]

Зазначена динаміка, у 2020-2023 рр. була обумовлена зміною підходів до регулювання ринку, яку запровадив НБУ, щодо дотримання нормативів платоспроможності, надійності, ліквідності та прозорості в діяльності страхових компаній. Негативно позначилося на кількості страховиків й карантинні обмеження та пов'язане з цим падіння ділової активності: не всі компанії були готові до такого масштабу пандемії, тому не змогли адаптуватися до ситуації та відповідати встановленим нормативним вимогам регулятора. За період воєнного стану кількість страхових компаній зменшилася на 27 і станом на кінець 2023 року становила 101 одиниць: з них non-life – 89 та life – 12. Більшість страхових компаній були позбавлені ліцензій через порушення регулятивних вимог НБУ.

У лютому 2023 року до реєстру страхових компаній внесено Експортно-кредитне агентство (ЕКА) – страховика-резидента зі спеціальним статусом, який має ліцензію на здійснення діяльності зі страхування, перестрахування та

гарантій на добровільній та комерційній основі. Основною метою створення агентства є просування експорту українського походження [41]. Незважаючи на зменшення кількості компаній, обсяг активів страховиків (табл. 2.1) у 2023 році не лише не зменшився порівняно з 2020 роком, а й зріс на 9 414,6 млн. грн.

Таблиця 2.1

Зміна основних показників діяльності страхових компаній, млн. грн.

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення, +/-
Активи страховиків	64 920,2	64 209,2	70 338,1	74 334,8	9 414,6
Страхові резерви	34 193,0	36 555,7	41 055,0	46 781,2	12 588,2
Страхові премії	45 175,9	49 708,0	39 615,7	47 015,0	1 839,1
Страхові виплати	14 853,6	17 958,3	13 001,4	16 867,3	2 013,7
Рівень виплат, %	32,9	36,1	32,8	35,9	3,0

Джерело: розраховано на основі даних НБУ [27]

Попри зростання активів страхових компаній та розміру страхових резервів, варто зазначити позитивні тенденції щодо збільшення страхових премій, отриманих страховиками у 2023 році. Збільшилися й страхові виплати, отже відбулося й збільшення показника рівня виплат. За даними НБУ [], найбільш істотне падіння показників спостерігалось саме в першому кварталі 2022 р., з початком повномасштабного вторгнення, а вже в третьому кварталі 2022 р. відзначилися нарощуванням страхових премій.

В страховому портфелі страхових компаній протягом 2020-2023 рр. найбільша кількість отриманих премій та виплат припадає на КАСКО (табл. 2.2-2.3).

Таблиця 2.2

Структура страхових премій за найпоширенішими видами страхування

Вид страхування	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	млн. грн.	питома вага	млн. грн.	питома вага	млн. грн.	питома вага	млн. грн.	питома вага
КАСКО	8519,6	18,9	10634,4	21,4	8433,1	21,3	10869,5	23,1
ОСЦПВ	6112,0	13,5	6904,2	13,9	6848,5	17,3	8541,8	18,2
Зелена карта	1341,3	3,0	1770,2	3,6	3978,3	10,0	4988,6	10,6
Медичне страхування	7317,9	16,2	9504,3	19,1	6688,4	16,9	7136,7	15,2
Страхування життя	5018,5	11,1	5882,0	11,8	4812,3	12,1	5164,0	11,0
Майна та вогняних ризиків	6943,5	15,4	5486,6	11,0	2698,2	6,8	3591,1	7,6

Продовження табл. 2.2

Фінансових ризиків	2998,5	6,6	2 435,9	4,9	1005,5	2,5	1106,1	2,4
Вантажів та багажу	1690,6	3,7	1545,2	3,1	1030,8	2,6	1304,1	2,8
Від нещасних випадків	1595,9	3,5	1594,9	3,2	1401,8	3,5	1408,6	3,0
Інші	3638,1	8,1	3950,3	7,9	2764,8	7,0	2904,5	6,2
Всього	45175,9	100,0	49708	100,0	39661,7	100,0	47015	100,0

Джерело: розраховано на основі даних НБУ [27]

Згідно табл. 2.2 видно, що отримані премії в сегменті «Зеленої картки», виступили драйвером підтримки ринку і в порівнянні з 2021 р. збільшилися на 3647,3 млн. грн, тобто в 3,7 рази, відповідно зі збільшенням премій відбулося й збільшення виплат на 1 170,60 млн грн. (табл. 2.3). Попит на цей вид страхування актуалізувався, оскільки багато українців виїхали на своїх автомобілях за кордон. Також, збільшення надходжень спостерігається за страховим пакетом «ОСЦПВ», інші види страхових продуктів продемонстрували спад: найбільше скорочення спостерігається в страхуванні майна та вогняних ризиків (-3352,4 млн. грн), страхуванні фінансових ризиків (-1892,4 млн. грн).

Таблиця 2.3

Структура страхових виплат за найпоширенішими видами страхування

Вид страхування	2020 р.		2021 р.		2022 р.		2023 р.	
	млн. грн.	питома вага	млн. грн.	питома вага	млн. грн.	питома вага	млн. грн.	питома вага
КАСКО	3 761,5	25,3	4 994,8	27,8	3 928,8	30,2	4 811,9	28,5
ОСЦПВ	2 867,7	19,3	3 524,3	19,6	2 781,4	21,4	3 808,7	22,6
Зелена карта	708,4	4,8	622,1	3,5	793,7	6,1	1 879,0	11,1
Медичне страхування	3161,0	21,3	4064,8	22,6	2973,1	22,9	3452,4	20,5
Страхування життя	608,5	4,1	786,9	4,4	831,5	6,4	1 193,8	7,1
Майна та вогняних ризиків	1182,1	8,0	2396,6	13,3	534,1	4,1	376,2	2,2
Фінансових ризиків	1 018,6	6,9	470,8	2,6	498,8	3,8	526,1	3,1
Вантажів та багажу	238,3	1,6	180,3	1,0	95,5	0,7	76,4	0,5
Від нещасних випадків	167,1	1,1	236,1	1,3	220,2	1,7	297,0	1,8
Інші	1 140,4	7,7	681,6	3,8	344,3	2,6	445,8	2,6
Всього	14853,6	100,0	17 958,3	100,0	13001,4	100,0	16867,3	100,0

Джерело: розраховано на основі даних НБУ [27]

Вивчаючи страховий ринок, варто проаналізувати рівень проникнення страхування, який відображає розвиток страхового сектору в країні. Показник розраховується як відношення валових страхових премій до ВВП країни. Результати проведеного аналізу за період 2020-2023 рр. наведено на рис. 2.2.

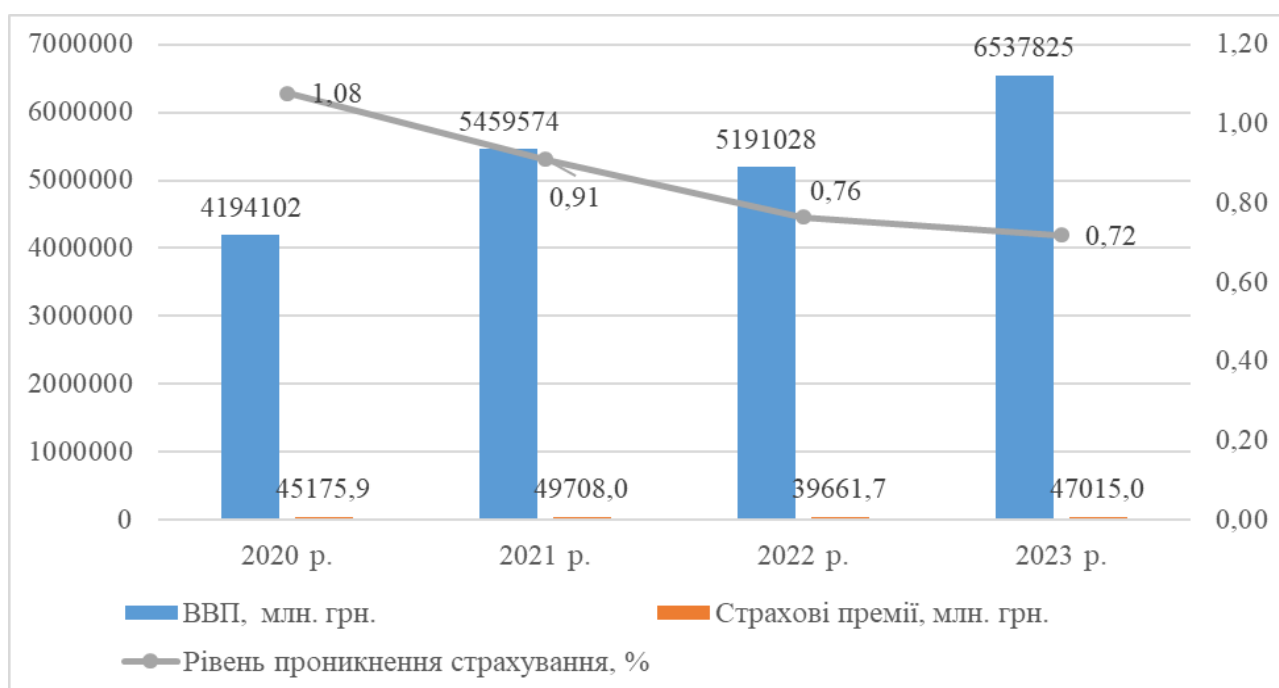

Рис. 2.2. Динаміка рівня проникнення страхування протягом 2020-2023 рр.

Джерело: розраховано на основі даних НБУ [27]

У досліджуваній період проникнення страхування має низькі значення, але спостерігається негативна тенденція до зниження. Найвище значення показника – 1,08% було у 2020 році, та 0,91% та 0,76% у 2021 та 2022 роках відповідно. А в 2023 році значення показника зменшилося до – 0,72 %. Для порівняння, проникнення страхування в США становило 12,4% у 2021 році; у Данії та Ірландії 11,5%; Франція 10,6%; 9,4% у Нідерландах; Швейцарія 7,1%; Норвегія 5,7%; Ізраїль 4,5%; Латвія 2,6%; Польща 2,5% []. Порівнюючи показники страхового проникнення України зі значеннями в інших країнах, можна зробити висновок про дуже низький рівень розвитку вітчизняного страхового ринку та його погіршення через війну.

Важливим показником рівня розвитку страхового ринку є страхова щільність, яка визначається як відношення страхових премій до чисельності населення. Розрахунки показника наведені в (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка щільності страхування за 2019-2022 рр.

Показник	Роки				
	2019	2020	2021	2022	
Чисельність населення	41902400	41588400	41167300	28000000*	32000000*
Валові страхові премії, млн	53001,2	45175,9	49708,0	39615,7	
Показник щільності, грн	1264,87	1086,26	1207,46	1414,85	1237,99
Курс долара на 31.12.	24,6	28,5	27,4	40,8	
Показник щільності, дол. США	51,42	38,11	44,07	34,68	30,34

Примітка. *припущення Інституту демографії та соціальних досліджень

Джерело: [48]

Даний показник має певні коливання в період 2019-2021 років, так у 2021 році порівняно з 2020 роком спостерігається зростання за рахунок зменшення чисельності населення, проте показник не перевищив значення 2019 року та склав 1207,46 грн на одну особу. У 2022 році через війну складно визначити

чисельність населення, оскільки немає точних даних щодо загальної кількості загиблих та населення, яке емігрувало за кордон, тому ми можемо покладатися лише на припущення Е. Лібанової, директора Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Згідно з такими розрахунками, у 2022 році показник становитиме від 1414,85 до 1237,99 грн на одну особу, значення зросло при значному зменшенні чисельності населення, що, з одного боку, можна трактувати як зростання попиту на послуги, але з іншого боку, слід враховувати, що значна частина респондентів виїжджали за кордон і купували страхові поліси в Україні. Якщо перевести показник в долари, то значення за аналізований період знаходиться в діапазоні від 30,34 до 51,42 долара. США на людину. В інших країнах світу індекс страхової щільності на 2021 рік наведено в доларах. США [43]: Ірландія – 11532, США – 8565, Данія – 7854, Швейцарія – 6682, Нідерланди – 5458, Норвегія – 5085, Франція – 4812, Ізраїль – 2325, Латвія – 531, Польща – 451. Порівняння цього показника з іншими країнами показує, що щільність страхування в Україні знаходиться на низькому рівні та свідчить про незначний розподіл виплат серед громадян. Тому формування ефективної системи страхового захисту є важливою умовою соціально-економічного розвитку України для протистояння негативному впливу ризиків, що виникають у різних сферах суспільного життя [].

Підсумовуючи дані про стан страхового ринку України в роки війни, можна зазначити, що він перебував у кризовій ситуації, але продовжує функціонувати та забезпечувати захист суспільства та бізнесу.

Тому українська економіка робить усе для підтримки своєї діяльності та економіки країни. Також наприкінці травня Національний банк України презентував нову безстрокову стратегію «Фінансова фортеця України», метою якої є забезпечення фінансової стабільності страхового ринку, розвиток ризикових видів страхування, перезапуск ринку страхування життя, а також запровадження механізму страхування військово-політичних ризиків [46]. Відповідно, не буде послаблень з боку регулятора, а навпаки, ще більший контроль, тобто оптимістичний сценарій розвитку страхового ринку, за яким

компанії будуть поступово адаптуватися до розвитку подій, працювати стабільно, відповідати вимогам регулятора, а також новим. Розробляти страхові продукти, залишатися на ринку та ефективно впроваджувати інновації.

2.2. Аналіз фінансово-економічної діяльності ПрАТ «СГ«ТАС»

Дослідження фінансового стану страхової компанії рекомендуємо починати з аналізу складу та структури активів і пасивів.

Аналіз складу та структури активів страхової компанії проводиться з метою оцінки можливості виконання зобов'язань перед страхувальниками та забезпечення стабільної діяльності.

Отже, бачимо, що найбільшу питому вагу в структурі майна ПрАТ «СГ«ТАС» в середньому за 2020-2022 роки займають оборотні активи – 72%. Найбільшу частку оборотних активів у 2022 році складають грошові кошти та їх еквіваленти – 42,63%, які надходять за рахунок бонусів, отриманих від клієнтів, інвестиційних прибутків чи інших джерел. Наявність значної суми готівки може свідчити про фінансову стабільність компанії та її здатність виконати свої зобов'язання перед страхувальниками у разі настання страхового випадку.

Крім того, у 2022 році порівняно з 2021 роком рівень інших фінансових інвестицій компаній знизився на 78%, що означає зниження фінансової активності. Ймовірно, компанія вирішила зосередити свої інвестиції в інших сферах або скоротити ризиковані інвестиції.

У 2022 році частка перестраховика у страхових резервах зменшилася, що свідчить про те, ПрАТ «СГ«ТАС» знизило свої ризики, пов'язані з війною в Україні та загальною нестабільністю. Порівняно з 2021 роком у 2022 році спостерігається зростання оборотних і довгострокових активів за рахунок збільшення продажу страхових полісів, незважаючи на війну в Україні.

Аналіз складу та структури пасивів страхової компанії здійснюється з метою оцінки фінансової стійкості та ризиків, пов'язаних із зобов'язаннями компанії перед страхувальниками. Крім того, аналіз пасивів допомагає виявити можливі проблеми з ліквідністю та платоспроможністю компанії, які можуть вплинути на її діяльність та надійність для клієнтів.

Вивчивши склад та структуру пасивів ПрАТ «СГ«ТАС», ми бачимо, що левова частка за період 2020-2022 рр. припадає на страхові резерви – в середньому 73%, що є фінансовою гарантією того, що підприємство може виконувати свої зобов'язання. Зобов'язання перед клієнтами. Отже, чим більша частка страхових резервів у структурі пасивів, тим більша фінансова стійкість і надійність страхової компанії.

Негативним є зменшення частки статутного капіталу (власного капіталу) з 9,46% у 2021 році до 8,11% у 2022 році. Це може свідчити про те, що компанія втратила певну суму депозитів або інвестицій, які раніше вважалися зареєстрованими капіталом, які можуть бути через неефективне управління або недостатній приплив нових інвестицій, і свідчать про фінансові проблеми або недостатню стабільність компанії.

Також у 2022 році зросла частка короткострокових зобов'язань ПрАТ «СГ«ТАС», зростання яких було зумовлене війною в Україні, що свідчить про збільшення ризику та фінансового навантаження для компанії.

Проведемо аналіз формування фінансових результатів у ПрАТ «СГ«ТАС» за період 2020-2022 рр. (табл. 2.3).

Формування фінансових результатів ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.,**тис. грн**

Показники	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення, +/-
Чистий дохід від реалізації продукції	1 766 998	2 156 765	2 274 876	507 878
Чисті зароблені страхові премії	393 480	488 607	463 062	69 582
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	887 597	1 142 848	904 319	16 722
Чисті понесені збитки за страховими виплатами	485 921	525 310	907 495	421 574
Валовий прибуток	131 383	267 217	151 597	20 214
Інші операційні доходи	331 791	418 858	457 997	126 206
Адміністративні витрати	2 941	3 293	2 110	-831
Витрати на збут	197 880	326 401	336 361	138 481
Інші операційні витрати	219 772	173 893	439 555	219 783
Фінансовий результат до оподаткування	82 760	83 826	136 316	53 556
Податок на прибуток	137 012	90 067	303 239	166 227
Чистий прибуток (збиток)	1 766 998	2 156 765	2 274 876	507 878

Джерело: [42]

З табл. 2.3 бачимо, що показники фінансових результатів ПрАТ «СГ«ТАС» у 2022 році покращилися порівняно з попередніми роками, особливо збільшився чистий прибуток, що позитивно вплинуло на показники рентабельності.

Динаміку чистого прибутку ПрАТ «СГ«ТАС» за період 2020-2022 рр. представлено на рис. 2.3.

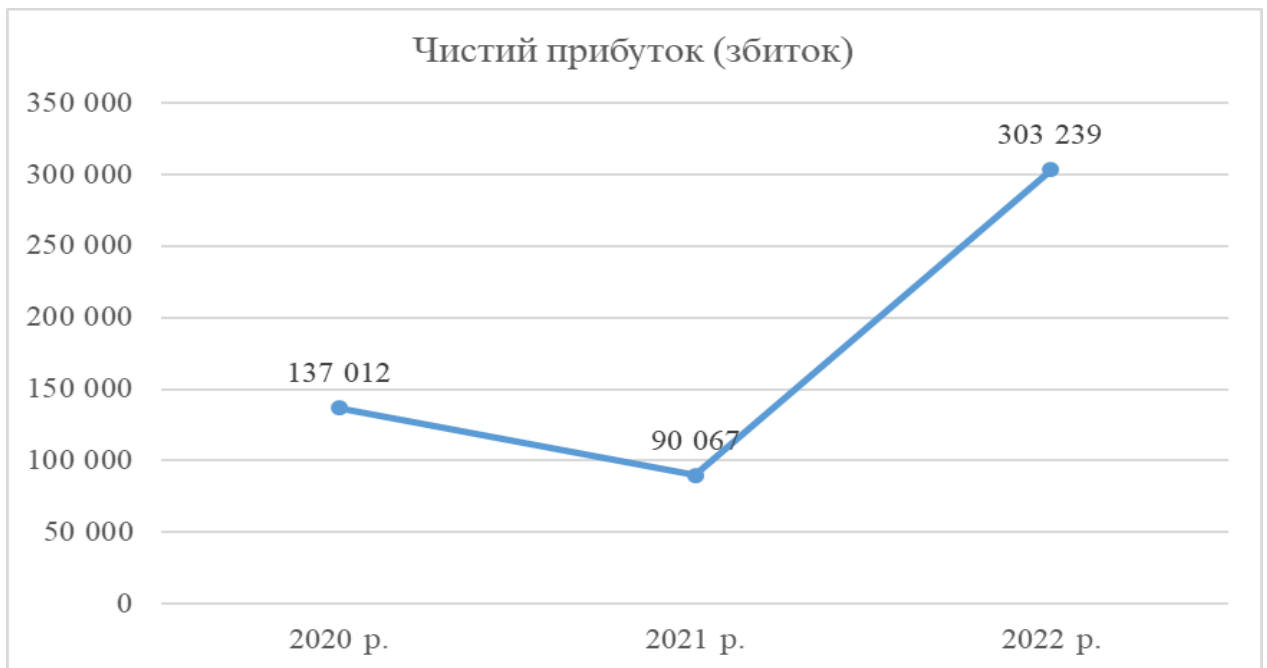

Рис. 2.3. Динаміка чистого прибутку ПрАТ «СГ«ТАС» за 2020-2022 рр., тис. грн.

Джерело: [42]

Далі проведено розрахунки показників рентабельності ПАТ «СК «УСГ» за період 2020-2022 рр. (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Показники рентабельності ПрАТ «СГ«ТАС» за 2020-2022 рр.,%

Показник	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Відхилення, +/-
Рентабельність продажу, %	7,75	4,18	13,33	5,58
Рентабельність власного капіталу, %	19,66	13,74	34,87	15,21
Рентабельність активів, %	5,58	3,45	10,26	4,68
Рентабельність послуг %	34,82	18,43	65,49	30,67

Джерело: [42]

На підставі розрахунків показників рентабельності можна зробити наступні висновки, а саме: рентабельність активів підприємства відповідає нормативним значенням, що свідчить про ефективне використання активів ПрАТ «СГ «ТАС»; рентабельність продажів зростає в 2020-2022 роках, що

свідчить про наявність стабільного прибутку; рентабельність послуг демонструє позитивні зміни у 2022 році порівняно з 2020 роком, показуючи, що валовий прибуток має більший темп зростання, ніж собівартість реалізованої продукції; рентабельність власного капіталу в 2022 році також демонструє позитивну динаміку, а це означає, що збільшення власних коштів компанії сприяє збільшенню прибутку.

Отже, проаналізувавши дані, наведені в табл. 2.4 видно позитивну динаміку зростання показників рентабельності ПрАТ «СГ«ТАС», що, незважаючи на війну в Україні, свідчить про підвищення ефективності його господарської діяльності, що фактично свідчить про стійке фінансове становище досліджуваної страхової компанії.

2.3. Оцінка системи ризик-менеджменту ПрАТ «СГ«ТАС»

Страхування є досить специфічною економічною діяльністю і передбачає високий рівень ризику. Саме страхування тягне за собою ряд ризиків для страховика. Тому що, на відміну від інших видів діяльності, страховик страхує інших від різних видів ризиків, а тому сам їх приймає. В таких умовах для ПрАТ «СГ«ТАС» важливо мати налагоджену ефективну систему управління ризиками, яка дає змогу оцінити існуючий ризик, з високою точністю прогнозувати можливі зміни та адекватно реагувати на запобігання найбільш песимістичного сценарію.

У ПрАТ «СГ«ТАС» система управління ризиками розроблена аналітиками страхової компанії. Вони постійно проводять велику роботу зі збору та аналізу інформації та розробляють комплекс рекомендацій щодо захисту від ризиків. Звісно, ПрАТ «СГ«ТАС» не може вплинути на певні ризики, наприклад, на підвищення курсу валюти. Але система ризик-менеджменту прогнозує і прогнозує цю ситуацію і готується до можливих

кардинальних змін. У таких умовах будь-які потрясіння та непередбачені події буде легше подолати, якщо ПрАТ «СГ«ТАС» буде до них готове.

Наукова література рекомендує використовувати тести раннього попередження для оцінки системи управління ризиками страховика. Відповідно до них необхідно розрахувати показники капіталу, активів, резервів, прибутковості та ліквідності та оцінити результати.

В табл. 2.5 представлено методику розрахунку тестів раннього попередження.

Таблиця 2.5

Показники тесту раннього попередження

Показник	Формула розрахунку
Показник дебіторської заборгованості	$ПДЗ = 100\% \times \text{Дебіторська заборгованість} / \text{Капітал}$
Показник ліквідності активів (ПЛА)	$ПЛА = 100\% \times \text{Високоліквідні активи} / \text{Зобов'язання}$
Показник ризику страхування (ПРС)	$ПРС = 100\% \times \text{Сума чистих премій} / \text{Капітал}$
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	$ЗПП = 100\% \times \text{Загальна сума зобов'язань} / \text{Капітал}$
Показник доходності (ПД)	$ПД = 100\% \times \text{Чистий прибуток} / \text{Капітал}$
Показник обсягів страхування (андерайтингу) (ПА)	$ПА = 100\% \times \text{Виплати і витрати} / \text{Сума чистих зароблених премій}$
Показник змін у капіталі (ПЗК)	$ПЗК = 100\% \times \text{Капітал (К)} / \text{Капітал (П)}$
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	$ПЗЧП = 100\% \times \text{Сума чистих премій (К)} / \text{Сума чистих премій (П)}$
Показник незалежності від перестраховання (ПНП)	$ПНП = 100\% \times \text{Чиста сума премій} / (\text{Валова сума премій})$
Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	$ПВРК = 100\% \times \text{Чисті страхові резерви} / \text{Капітал}$
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	$ПДІ = 100\% \times \text{Прибуток від фінансової діяльності} / \text{Середній обсяг фінансових інвестицій}$

Джерело: [45]

Основним завданням розрахунків раннього попередження нестабільності страхової компанії є проведення розрахунків попереджувальних тестів фінансової діяльності ПрАТ «СГ«ТАС» та за допомогою цих тестів перевірити стабільність страхової компанії. Усі показники тесту раннього попередження рекомендується розраховувати за річною фінансовою звітністю досліджуваної

страхової компанії. Це дасть змогу визначити рівень захисту ПрАТ «СГ«ТАС» від ризиків та стабільність самої страхової компанії.

У табл. 2.6 представлено розрахунки показників тесту раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС» для визначення рівня захисту страхової компанії від різних видів ризиків.

Таблиця 2.6

Показники тесту раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС»

Показник	2020р.	2021р.	2022 р.	Відхилення 2022 р./ 2020 р.
Показник дебіторської заборгованості	43,63	52,43	60,99	17,36
Показник ліквідності активів (ПЛА)	38,01	20,95	39,72	1,71
Показник ризику страхування (ПРС)	274,46	354,21	270,59	-3,86
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	252,94	299,02	240,94	-12,00
Показник доходності (ПД)	19,69	13,79	35,02	15,34
Показник обсягів страхування (андерайтингу) (ПА)	46,47	49,40	38,60	-7,87
Показник змін у капіталі (ПЗК)	14,12	-6,15	32,56	18,43
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	-13,64	21,12	1,27	14,91
Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	94,24	94,45	96,31	2,07
Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	204,81	250,07	202,59	-2,22
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	19,35	18,24	17,48	-1,88

Джерело: [42]

Слід зазначити, що для формування остаточного висновку про стан системи управління ризиками ПрАТ «СГ«ТАС» необхідно порівняти отримані значення показників із встановленими діапазонами та присвоїти рейтинг за 4 - бальною шкалою:

«1» – «стійкий показник означає, що фінансові показники знаходяться на високому рівні»;

«2» – «задовільна оцінка свідчить про відсутність суттєвих проблем, тобто фінансові показники знаходяться на середньому рівні»;

«3» – «при граничній оцінці фінансовий стан викликає побоювання, фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній»;

«4» – «незадовільна оцінка вважається неприпустимою, тому що фінансовий стан є дуже нестабільним».

В табл. 2.7 представлено оціночну шкалу показників тесту раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС».

Таблиця 2.7

**Оціночна шкала показників тесту раннього попередження
ПрАТ «СГ«ТАС»**

Показник	Оціночна шкала	Вага коефіцієнта
Показник дебіторської заборгованості	1 – $0 \leq \text{ПДЗ} < 50$; 2 – $50 \leq \text{ПДЗ} < 75$; 3 – $75 \leq \text{ПДЗ} < 100$; 4 – $100 \leq \text{ПДЗ}$.	0,04
Показник ліквідності активів (ПЛА)	1 – $95 \leq \text{ПЛА}$; 2 – $80 \leq \text{ПЛА} < 95$; 3 – $65 \leq \text{ПЛА} < 80$; 4 – $\text{ПЛА} < 65$	0,1
Показник ризику страхування (ПРС)	1 – $\text{ПРС} \leq 100$; 2 – $100 < \text{ПРС} \leq 200$; 3 – $200 < \text{ПРС} \leq 300$; 4 – $300 < \text{ПРС}$	0,06
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	1 – $0 < \text{ЗПП} \leq 20$; 2 – $20 < \text{ЗПП} \leq 50$; 3 – $50 < \text{ЗПП} \leq 75$; 4 – $75 < \text{ЗПП}$	0,18
Показник доходності (ПД)	1 – $50 < \text{ПД}$; 2 – $25 < \text{ПД} \leq 50$; 3 – $24 \leq \text{ПД} \leq 25$; 4 – $\text{ПД} < 0$	0,06
Показник обсягів страхування (андерайтингу) (ПА)	1 – $\text{ПА} \leq 50$; 2 – $50 < \text{ПА} \leq 100$; 3 – $100 < \text{ПА} \leq 110$; 4 – $110 < \text{ПА}$	0,06
Показник змін у капіталі (ПЗК)	1 – $10 < \text{ПЗК}$; 2 – $5 < \text{ПЗК} \leq 10$; 3 – $0 < \text{ПЗК} \leq 5$; 4 – $\text{ПЗК} \leq 0$	0,06
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	1 – $40 \leq \text{ПЗЧП}$; 2 – $33 \leq \text{ПЗЧП} < 40$; 3 – $10 \leq \text{ПЗЧП} < 33$; 4 – $\text{ПЗЧП} < 10$	0,06
Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	1 – $50 \leq \text{ПНП}$; 2 – $40 \leq \text{ПНП} \leq 50$; 3 – $30 \leq \text{ПНП} < 40$; 4 – $1 \leq \text{ПНП} < 30,85 \leq \text{ПНП}$	0,18
Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	1 – $0 < \text{ПВРК} \leq 50$; 2 – $50 < \text{ПВРК} \leq 75$; 3 – $75 < \text{ПВРК} \leq 100$; 4 – $100 < \text{ПВРК}$, $\text{ПВРК} \leq 0$	0,16
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1 – $10 \leq \text{ПДІ}$; 2 – $5 \leq \text{ПДІ} < 10$; 3 – $0 \leq \text{ПДІ} < 5$; 4 – $\text{ПДІ} < 0$	0,04

Джерело: [45]

Відповідно, в залежності від діапазону, в якому знаходиться ефективне значення ПрАТ «СГ«ТАС», присвоюємо йому оцінку від 1 до 4. Далі отримані значення множимо на вагу кожного коефіцієнта.

В табл. 2.8 представлено остаточні розрахунки інтегрального показника тестів раннього попередження.

Таблиця 2.8

**Розрахунок інтегрального показника тесту раннього попередження
ПрАТ «СГ«ТАС»**

Показник	Динамічна оцінка показника			Ваговий коефіцієнт	У перерахунку на ваговий коефіцієнт		
	2020р.	2021 р.	2022 р.		2020 р.	2021 р.	2022 р.
Показник дебіторської заборгованості	1	2	2	0,04	0,04	0,08	0,08
Показник ліквідності активів (ПЛА)	4	4	4	0,1	0,4	0,4	0,4
Показник ризику страхування (ПРС)	3	4	3	0,06	0,18	0,24	0,18
Зворотний показник платоспроможності (ЗПП)	4	4	4	0,18	0,72	0,72	0,72
Показник доходності (ПД)	3	3	2	0,06	0,18	0,18	0,12
Показник обсягів страхування (андерайтингу) (ПА)	1	1	1	0,06	0,06	0,06	0,06
Показник змін у капіталі (ПЗК)	1	4	1	0,06	0,06	0,24	0,06
Показник змін у сумі чистих премій за всіма полісами (ПЗЧП)	4	3	4	0,06	0,24	0,18	0,24
Показник незалежності від перестраховування (ПНП)	1	1	1	0,18	0,18	0,18	0,18
Показник відношення чистих страхових резервів та капіталу (ПВРК)	4	4	4	0,16	0,64	0,64	0,64
Показник доходності інвестицій (ПДІ)	1	1	1	0,04	0,04	0,04	0,04
Загальна оцінка	-	-	-	1	2,74	2,96	2,72

Виходячи з розрахунків, можна відзначити, що тест раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС» має тенденцію до зниження. Це свідчить про підвищення ефективності управління ризиками ПрАТ «СГ«ТАС», але керівництву необхідно приділяти більше уваги ризикам. На рис. 2.4

представлено динаміку загальної оцінки тесту раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС».

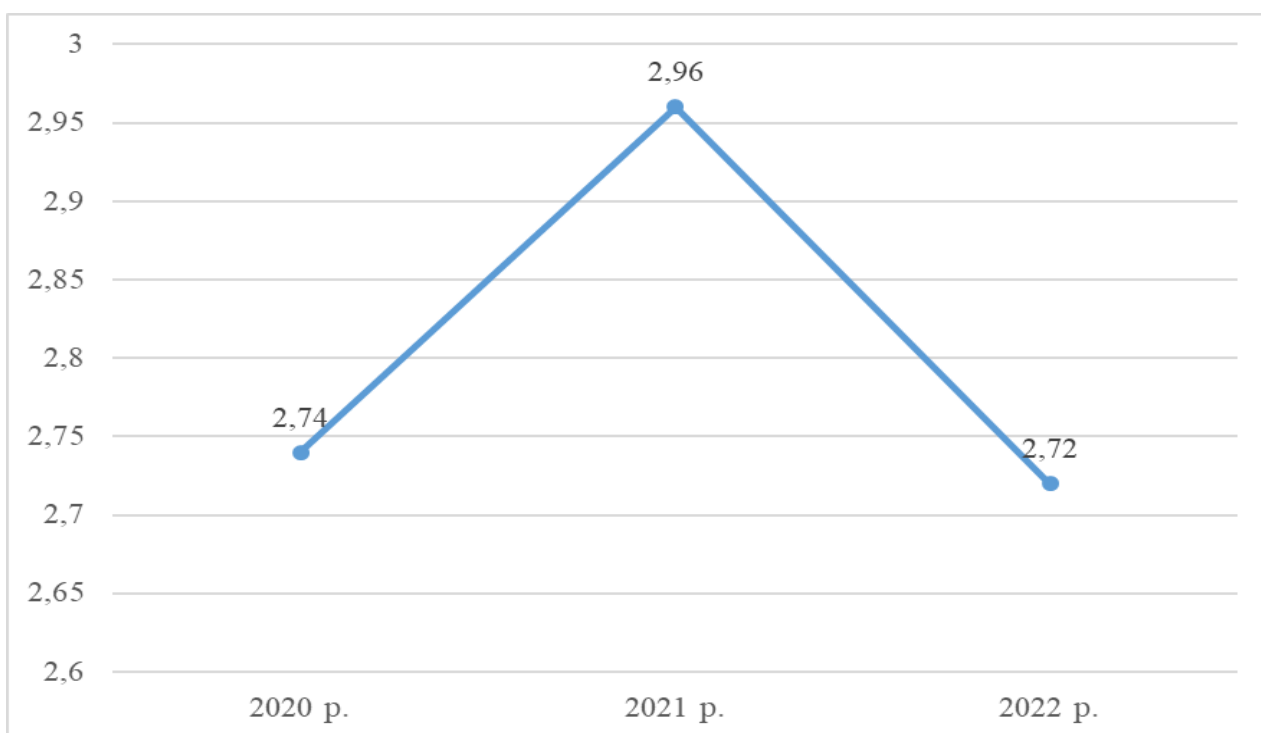

Рис. 2.4. Динаміка загальної оцінки тесту раннього попередження ПрАТ «СГ «ТАС» за 2020-2022 рр.

Джерело: [42]

На основі проведених розрахунків тестів раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС» має граничну оцінку фінансового стану, і це викликає побоювання, оскільки фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній. Тому досліджувана страхова компанія потребує вдосконалення процесу управління ризиками.

Отже, в результаті проведеного аналізу встановлено, що система управління ризиками ПрАТ «СГ «ТАС» є недостатньо ефективною. Шляхом розрахунку показників тесту раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС» встановлено, про нестабільність функціонування страхової компанії в період 2020-2022 рр.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАХОВИМИ РИЗИКАМИ СТРАХОВИМИ КОМПАНІЯМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Основні напрями підвищення ефективності управління страховими ризиками страховими компаніями

Сьогодні страхова діяльність в Україні функціонує в нестабільному середовищі та залежить від різноманітних факторів, що впливають на діяльність страхових компаній. Водночас саме ефективно побудована система управління страховими ризиками в умовах невизначеності та соціально-економічної нестабільності допомагає приймати ефективні управлінські рішення, що ведуть до досягнення довгострокових стратегічних цілей. Застосування ефективної системи управління ризиками є одним із найважливіших рішень для компанії, яка хоче розвиватися на ринку.

Основною проблемою ПАТ СК «ТАС» у сфері управління ризиками є низьке інформаційне забезпечення. Це робить страхову компанію дуже вразливою до різних шоків зовнішнього середовища. Сучасний рівень розвитку супроводжується активним впровадженням підприємствами у свою діяльність нових інформаційних технологій, які складають основу конкурентоспроможності. Інформація в сучасних умовах є одним із головних факторів успіху компанії на ринку. У той же час інформація швидкоплинна і мінлива. Тому важливо, щоб інформація, яку отримує компанія, була достовірною, а її аналіз та інтерпретація відбувалися досить швидко. Тільки за таких умов можливе прийняття ефективних управлінських рішень і, відповідно, забезпечення більш ефективного процесу управління ризиками ПАТ СК «ТАС».

На цьому фоні впровадження сучасних інформаційних технологій є необхідним для ПАТ СК «ТАС», щоб не відставати від конкурентів та

підвищувати ефективність власної діяльності. Їх впровадження покликане забезпечити більш ефективне управління ризиками, що є найважливішою умовою підвищення прибутковості.

Впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність ПАТ СК «ТАС» є особливо актуальним з огляду на відсутність відповідного програмного забезпечення. З цієї причини ефективність ризик-менеджменту ПАТ СК «ТАС» знаходиться на низькому рівні, рішення доводяться до виконавців із запізненням, запізніле реагування на зміни зовнішнього середовища. Усе це не сприяє розвитку та стабільному функціонуванню ПАТ СК «ТАС» [42].

Для впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність ПАТ СК «ТАС» необхідно виділити їх із великої кількості, яка є на сьогодні. Так, рівень розвитку ІТ сьогодні досяг безпрецедентного рівня розвитку. ІТ-ринок пропонує безліч програм, які істотно полегшують роботу співробітників і автоматизують процеси, пов'язані з інформаційною роботою компанії.

Таким чином, сучасний ІТ-ринок представлений наступними інформаційними продуктами, які можуть бути впроваджені в діяльність ПАТ СК «ТАС»: технології MRP та SCM, технології BPR та ERP, технології MIS та BI та інші. Детальний аналіз наявних інформаційних технологій показав, що ПАТ АТ «ТАС» в першу чергу має впровадити BI-технології. Саме технології цього класу є найбільш інноваційними, тому їх впровадження дозволить ПАТ СК «ТАС» краще управляти ризиками.

Як правило, з впровадженням BI-технологій інформація зберігається в базі даних протягом тривалого часу. У майбутньому він використовуватиметься для прогнозування майбутніх тенденцій. Особливо це корисно для прогнозування можливих змін у зовнішньому середовищі, можливих обсягів продажів послуг ПАТ СК «ТАС» тощо. Все це значно спрощує інформаційну роботу ПАТ СК «ТАС» та краще захищає її від ризиків [32].

Крім того, використання BI-технології в діяльності ПАТ СК «ТАС» підвищить ефективність управління ризиками та посилить націленість

працівників на досягнення позитивного результату. Враховуючи великий обсяг інформації та зміни зовнішнього середовища, впровадження ВІ-технології є єдино правильним рішенням для керівництва ПАТ СК «ТАС». Тільки використовуючи технологію ВІ можна досягти високих результатів у бізнесі.

На рис.

На рис. 3.1 представлено основні можливості ВІ-технології.

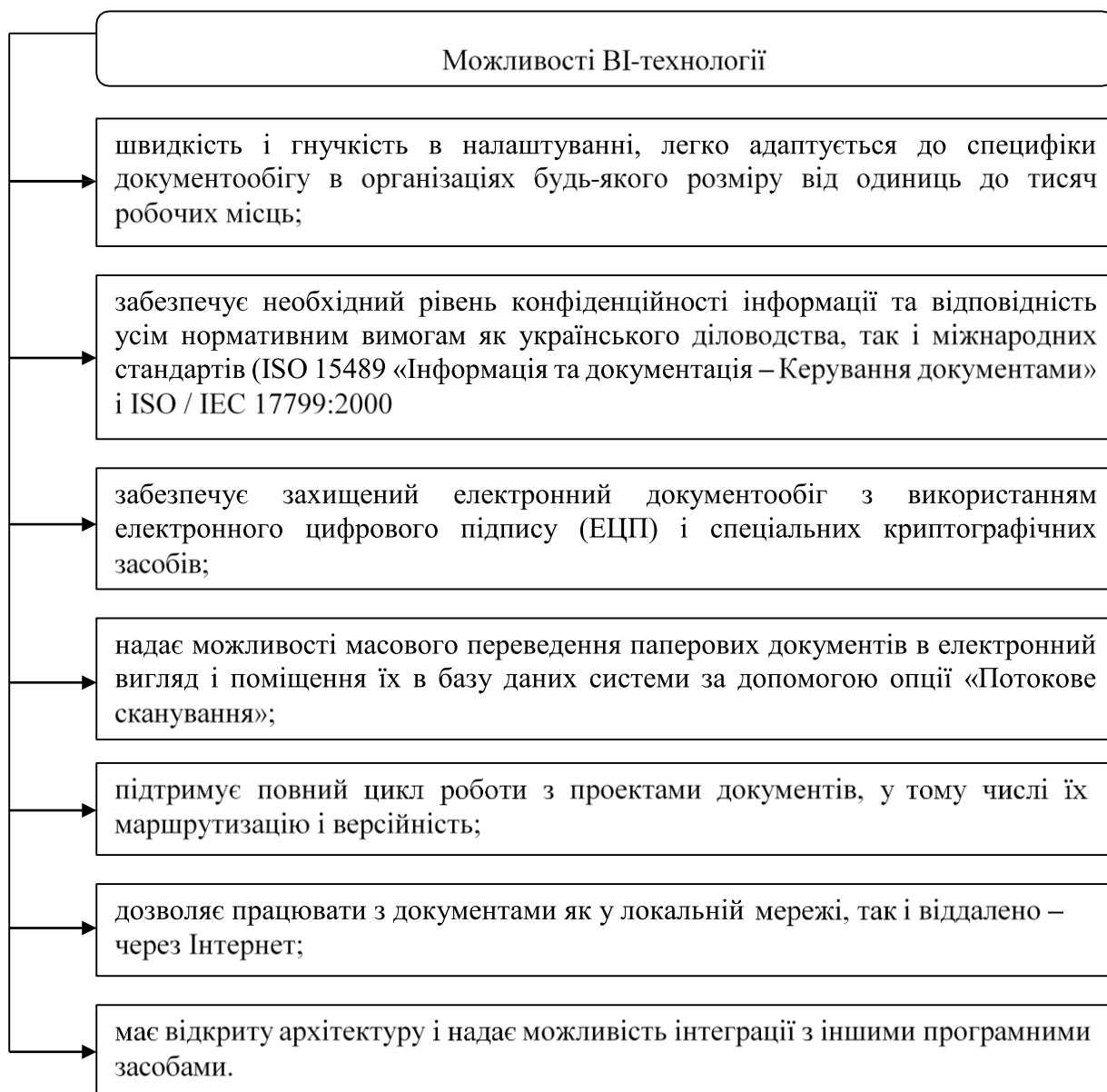

Рис. 3.1. Можливості ВІ-технології в страховій діяльності

Джерело: [37]

Головне, що впровадження та використання у своїй діяльності технології ВІ забезпечить перехід ПАТ СК «ТАС» з паперового документообігу на електронний. Крім того, впровадження технології ВІ дасть змогу підвищити ефективність усіх складових процесу прийняття управлінських рішень на ПАТ СК «ТАС».

Застосування технології ВІ дозволить ПАТ СК «ТАС» оперативно та точніше відслідковувати поточний стан справ та зміни в діяльності компанії, аналізувати тенденції та приймати виважені рішення на основі узагальнених даних топ-менеджменту ПАТ СК «ТАС», враховувати можливі ризики. Сучасні технології штучного інтелекту мінімізують ризик помилок у ПАТ СК «ТАС» під час прийняття управлінських рішень, планування діяльності страхової компанії тощо.

Сучасний розвиток вийшов на більш просунутий рівень, тому впровадження технології ВІ в діяльність ПАТ СК «ТАС» стало невід'ємною частиною його успіху. Особливо гостро ця проблема постає в сучасних умовах, які характеризуються високим рівнем невизначеності зовнішнього середовища, політичними та економічними кризами, загрозою військових дій на території України тощо. Тому наявність сучасних інформаційних технологій, які можливість повного збору та аналізу інформації є важливою конкурентною перевагою ПАТ СК «ТАС» [24].

Узагальнення полягає в тому, що з впровадженням технології ВІ суттєво зросте інформаційне забезпечення підприємства, яке є вкрай необхідним для управління. Тому що високий рівень інформаційного забезпечення є запорукою ефективного управління ризиками ПАТ СК «ТАС».

Інформаційні технології повинні бути спрямовані на зручність, надійність, економію часу та швидке вирішення проблем. На нашу думку, це може бути створення чат-бота на сайті страхової компанії для консультацій з постійними клієнтами та потенційними покупцями або запуск мобільного додатку з особистим кабінетом для кожного клієнта, де його страхова історія, новини, тощо будуть відображені. На акціях ПАТ СК «ТАС» буде наочне

відображення «Країна», а також онлайн-нагадування про закінчення терміну дії договору страхування. Також варто відзначити необхідність зміцнення довіри до ПАТ СК «ТАС» та страхової культури в цілому. Активізація компанії щодо поширення страхових знань є досить важливим заходом з огляду на складну економічну та політичну ситуацію в Україні та в умовах зниження реальної купівельної спроможності населення.

Необхідною умовою успіху страхової діяльності ПАТ СК «ТАС», яка характеризується підвищеним ризиком, є вдосконалення процесу організації управління ризиками в системі управління ризиками страхової компанії, що дає змогу виявляти, оцінювати, локалізувати та контролювати ризики. Механізм прийняття рішень у ПАТ СК «ТАС» призначений не лише для виявлення ризику, а й для точної оцінки того, які ризики та в якому обсязі може прийняти страхова компанія, а також визначити, чи виправдовує очікувана прибутковість відповідну ризик. Виправданий або прийнятний ризик є необхідною складовою ефективного управління ризиками на ПАТ СК «ТАС».

Методи управління ризиками визначені для основних страхових продуктів у ПАТ «СК «ТАС» (рис. 3.2).

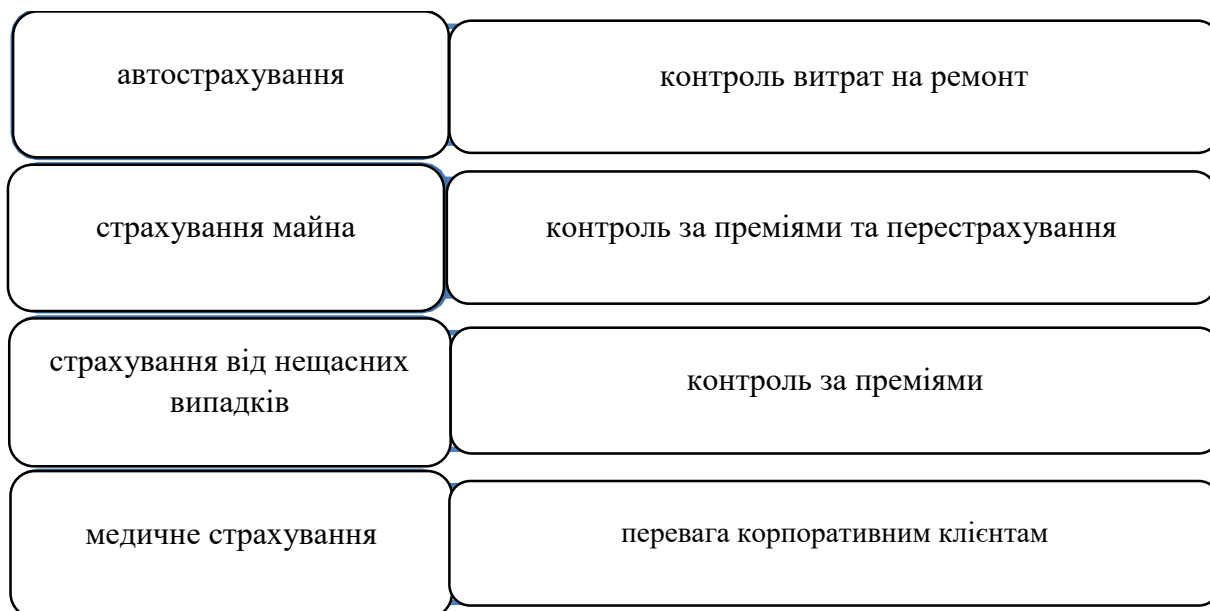

Рис. 3.2. Методи управління ризиками за основними страховими продуктами в ПАТ «СК «ТАС»

Джерело: [7]

Небажаною концентрацією ризику керують за допомогою належних процедур андеррайтингу та перестраховання.

В описі системи управління ризиками ПАТ «СК «ТАС» зазначено, що Служба внутрішнього аудиту (СВА) ідентифікує та оцінює ризики, пов'язані з бізнес-процесами, оцінює ефективність управління ризиками в рамках бізнес-процесів і дає відповідні рекомендації на основі за результатами оцінювання. Умови безперервного аудиту розглядаються, коли існує значний ризик і інші методи відбору елементів аудиту не забезпечують достатніх належних аудиторських доказів.

Оцінка ризиків та ефективності управління ризиками в ПАТ «СК «ТАС» відбувається в п'ять етапів (рис. 3.3).

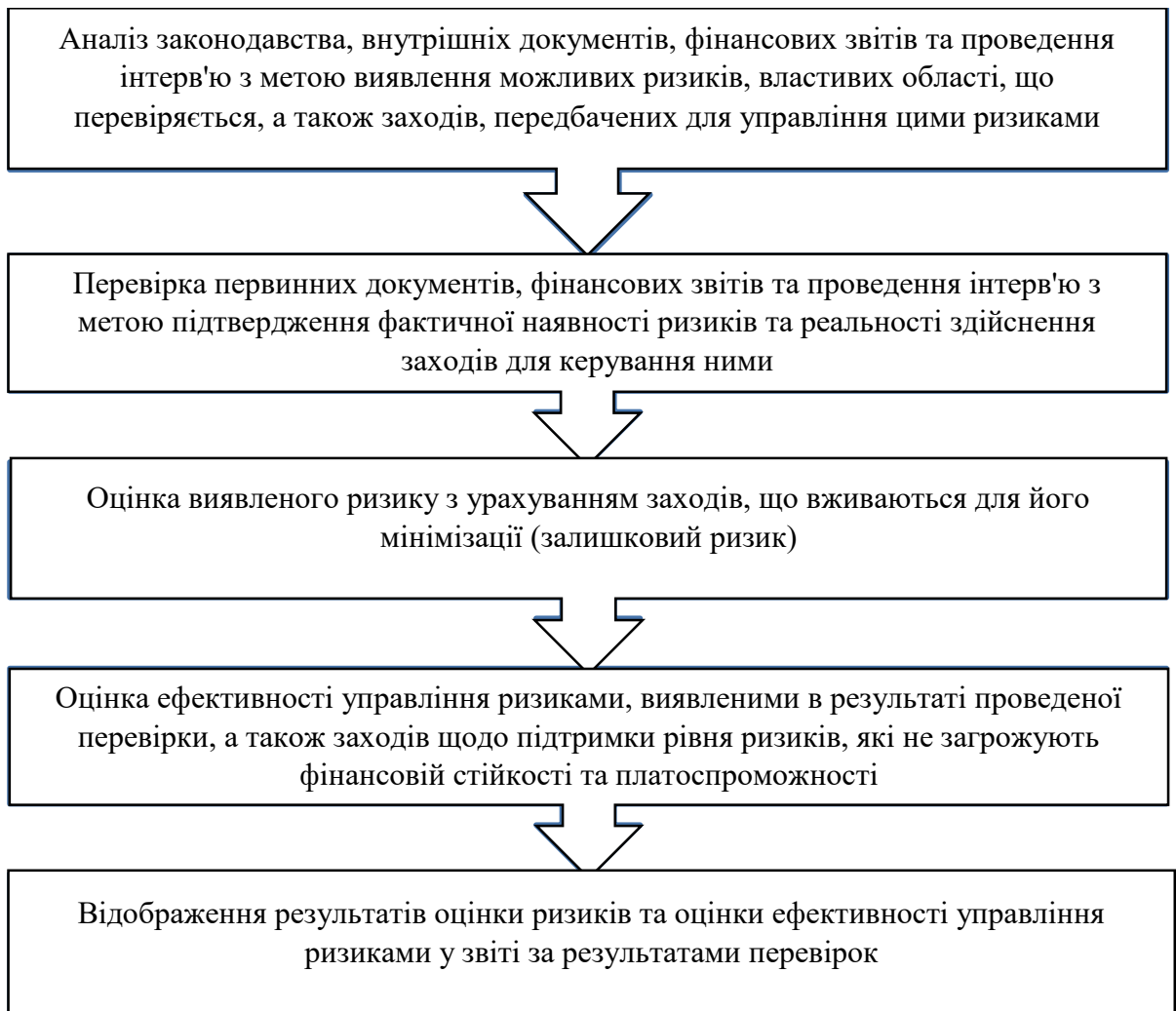

Рис. 3.3. Основні етапи оцінки ризиків та ефективності управління ризиками в ПАТ «СК «ТАС»

Джерело: [17]

Встановлюється незалежний порядок застосування методів оцінки ризиків та оцінки ефективності управління ризиками в ПАТ «СК «ТАС», який відображається в інструкціях щодо проведення перевірок, результати оцінок фіксуються в робочих документах СБА, як а також принципи планування, програми та терміни тестування.

Таким чином, вітчизняні страховики більшою чи меншою мірою формують і розвивають системи управління ризиками, причому не тільки прийнятними страхувальниками і технічними, а й власними як звичайними суб'єктами господарської діяльності.

Існує кілька шляхів вдосконалення управління страховими ризиками страхових компаній в Україні [40]:

1) страхові компанії можуть використовувати більш складні аналітичні моделі та алгоритми для оцінки ризиків і прогнозування можливих збитків. Це дозволяє їм краще розуміти свої портфелі та керувати ними.

2) впровадження нових технологій, таких як штучний інтелект (AI), машинне навчання (ML) і блокчейн, може допомогти страховим компаніям автоматизувати та оптимізувати процеси управління ризиками.

3) страхові компанії можуть розробляти та впроваджувати ефективні системи управління ризиками, які допомагають їм ідентифікувати, оцінювати та керувати ризиками на всіх рівнях організації.

4) державні органи можуть посилити контроль за діяльністю страхових компаній для забезпечення дотримання вимог щодо управління ризиками та забезпечення фінансової стабільності.

5) страхові компанії можуть надавати своїм працівникам додаткове навчання та тренінги з управління ризиками, щоб підвищити їхні навички та забезпечити ефективне управління ризиками.

6) страхові компанії можуть співпрацювати з іншими страховими компаніями та експертами з управління ризиками для обміну досвідом і найкращими практиками.

Для підвищення ефективності управління ризиками на ПАТ СК «ТАС» необхідно дотримуватись наступних правил, які представлені на рис. 3.4.

Рис. 3.4. Основні правила підвищення ефективності ризик-менеджменту

Джерело: [31]

У табл. 3.1 наведемо основні переваги, для ПАТ СК «ТАС» від ризик-менеджменту.

Основні переваги, для ПАТ СК «ТАС» від ризик-менеджменту

Перевага	Характеристика
Зниження фактору невизначеності при здійсненні страхової діяльності	Конкретні дії щодо зменшення ймовірності виникнення ризиків та зниження їх впливу. Навіть при настанні небажаних подій страхова компанія може досягти необхідного ступеня стійкості завдяки ефективній організації дієвого ризик-менеджменту.
Удосконалення процесу планування та визначення перспективних напрямів страхової діяльності	Удосконалення процесу планування та визначення перспективних напрямів страхової діяльності страховика дає можливість підвищити здатність ПАТ СК «Країна» використовувати сприятливі перспективи, скорочувати негативні наслідки і домагатися поліпшення діяльності в цілому.
Економія ресурсів	Особлива увага приділяється питанням економічної доцільності здійснення страхової діяльності. Облік обсягу існуючих ресурсів, підвищення ліквідності активів дозволяє не тільки уникати помилок, але і домагатися підвищення прибутку від здійснення страхової діяльності.
Підвищення якості інформації для прийняття обґрунтованих рішень	Застосування ризик-менеджменту підвищує якість інформаційної бази, необхідною для прийняття стратегічних рішень на різних рівнях управління.
Зростання ділової репутації	Інвестори, кредитори, страхові компанії, постачальники і клієнти охочіше працюють з страховиками, які зарекомендували себе як надійні партнери на ринку, в результаті організації дієвого ризик-менеджменту.
Підтримка з боку засновників	Якісне управління ризиками забезпечує авторитет керівництва з боку засновників ПАТ СК «ТАС» в результаті підвищення ефективності діяльності страхової компанії і, як наслідок – зростання отримуваних прибутків.

Джерело: [42]

Як видно з табл. 3.1 досліджувана страхова компанія отримує багато переваг від організації ефективного управління ризиками в системі управління ризиками.

Тому безперечною передумовою ефективної діяльності ПАТ СК «ТАС» має бути організація процесу управління ризиками в системі управління ризиками. Оптимальним підходом до організації управління ризиками на ПАТ СК «ТАС» є впровадження сучасних інформаційних технологій. Зокрема, вони здатні значно підвищити рівень інформаційного забезпечення, що дозволяє вищому керівництву ПАТ СК «ТАС» краще усвідомлювати стан зовнішнього

та внутрішнього середовища і, відповідно, приймати більш ефективні рішення. Важливим стратегічним напрямом удосконалення процесу організації управління ризиками в системі управління ризиками ПАТ СК «ТАС» є формування якісної інформаційної бази. У процесі управління ризиками на ПАТ «ТАС» слід керуватися такими правилами: оптимальність, ефективність, мінливість, прогнозування, походження та безперервність. Створення ефективного управління ризиками дозволить ПАТ СК «ТАС» більш ефективно здійснювати свою діяльність.

3.2 Розвиток можливостей впровадження нових страхових продуктів в умовах війни

Страховий ринок України знаходиться в стадії розвитку, але в останні роки з'являється все більше негативних факторів для його розширення. Розвиток страхування важливий для забезпечення захисту суспільства, компаній та економіки в цілому. Найбільшою проблемою на даний момент є ведення активних бойових дій як на окремих ділянках, так і загроза всій території через розвиток можливостей зброї. Такі негативні чинники, як: скорочення території надання послуг, більший спад населення внаслідок міграції за кордон та численні випадки смерті, зниження платоспроможності, численні руйнування інфраструктури тощо створюють багато ризиків для стабільного розвитку країни та страхового ринку зокрема.

Страхові компанії, адаптуючись до умов військової економіки держави, почали впроваджувати страхові продукти з додатковою функцією страхування від воєнних ризиків, оскільки звичайні продукти умовно виключають цю можливість значних збитків, які можуть статися, і відповідно ніхто не передбачав таких випадків, оскільки такого великого ризику, як війна, не передбачалося. Але головною особливістю розвитку є гнучкість до різноманітних змін та викликів, тому компанії, які своєчасно адаптуються та

створюють усі необхідні умови для споживачів, забезпечують більшу довіру та надійність.

Кризові ситуації, що виникають, відразу вказують на прогалини в невиконанні різних сценаріїв і взагалі на проблемні місця в діяльності в усіх сферах. Проблема в тому, що страховий ринок реагує на всі виклики по мірі їх виникнення, тобто немає підготовки, яка б гарантувала готовність до різних видів великих ризиків. Проте позитивним моментом є мобільність і швидке реагування НБУ як регулятора [29].

Враховуючи те, що доходи населення зменшилися, зменшився і попит на страхування, оскільки воно все ще не відноситься до категорії базових життєвих потреб, а є додатковим механізмом захисту в майбутньому. В умовах кризи надзвичайно важливо пропонувати продукцію, яка відповідає попиту. У разі пошкодження витрати покладаються на страхові компанії, що є надзвичайно корисною підтримкою в сучасних умовах.

Важливими кроками є активна участь держави в обговоренні та створення механізмів, які забезпечують захист від воєнних ризиків. Зокрема, ініціатива щодо страхування інвестицій як іноземних, так і українських інвесторів від воєнних ризиків і покладання цього завдання на ЕКА. Для визначення надходження коштів від іноземних та вітчизняних інвесторів важлива низка робочих угод з міжнародними організаціями та мета створення трастового фонду. Але також важливим є залучення до інвестиційного страхування національних страхових компаній, які могли б реалізовувати ці послуги за допомогою міжнародних перестраховиків з відповідним досвідом. Попри війну залишаються привабливими такі галузі, як енергетика, сільське господарство, будівництво, транспорт, оборона тощо.

Україна експортує значну кількість сільськогосподарської продукції в різні країни світу, створюючи тим самим промислову безпеку. Проте в умовах воєнного часу агропромисловий комплекс (АПК) зазнав значних втрат внаслідок бойових дій. За рік війни ці збитки за підрахунками становили 8,7 млрд грн, причому найбільший розмір збитків становив 4,3 млрд грн за

пошкоджену або повністю знищену сільськогосподарську техніку []. Значна частина активних бойових дій ведеться на окупованих сільськогосподарських землях, що унеможлиблює їх участь у заходах. Відповідно, не весь урожай вдалося зібрати, хоча значну частину готової продукції зловмисник цинічно вкрав з країни. Таким чином, робота фермерів наражається на великі ризики, оскільки вони іноді навіть йшли на роботу під обстрілом, щоб мати можливість постачати продовольство не лише в свою країну, а й в інші країни світу, особливо країни третього світу. Оглядаючись назад, існували великі транспортні ризики, оскільки транспортні та логістичні шляхи не завжди були безпечними, а експорт товарів морем, який був заблокований, був особливо важливим. Проте за сприяння співпраці держави та міжнародних організацій було укладено «зернову угоду» про захист експорту та його страхування, що дозволило уникнути продовольчої кризи [5].

У зв'язку з великою кількістю замінованих територій та загрозою артилерійського обстрілу, що знаходиться в районі активних бойових дій, а також несанкціонованих ракетних обстрілів, пошкодження уламків викликає необхідність активізації механізму забезпечення сільськогосподарської галузі від військових ризиків. А саме, страхування працівників, обладнання, посівів, тварин і перерв у виробництві як від прямих ризиків, так і від вторинних ризиків, викликаних детонацією мін або інших об'єктів, що не вибухнули. Страхування людей і майна від вторинних ризиків буде актуальним після повернення території та її очищення. Але слід розуміти, що це досить складний і тривалий процес, тому часто можливі випадки підриву, тому виникає необхідність впровадження страхових продуктів, які враховують ці ризики.

З більшим переходом до дистанційного регулювання діяльності розвиток технологій все більше пов'язується з критичними секторами, що не тільки призводить до позитивних змін у діяльності, але й наражає їхню роботу на ризики, які можуть призвести до певного дисбалансу. Кібероперації, спрямовані на вплив на важливі дані, які використовуються для функціонування компаній, все більше становлять такі ризики. Тому що

впровадження діджиталізації в бізнес є необхідною передумовою конкурентоспроможності всіх корпоративних структур. Тому розвиток кіберстрахування має відігравати вирішальну роль у покритті фінансових витрат, пов'язаних з кібератаками, пов'язаними з витоком даних і пошкодженням інформаційних технологій і мереж. Проте договори виключать ризики, пов'язані з війною, тобто ці ризики носять системний характер, країна-агресор, використовуючи свої кіберможливості, може завдати значних економічних збитків країні та атакувати не лише важливі об'єкти інфраструктури, а й різні компанії. Проведення діяльності там проведення це територія Включення страхування військових ризиків до кіберстрахування має підтримуватися державним та міжнародним перестрахованням [10].

Враховуючи те, що війна триває, а тому існує висока ймовірність настання страхових випадків, роль участі держави є надзвичайно важливою. Враховуючи недостатній рівень розвитку українського страхового ринку, довірити страховикам таку можливість можна лише для певних відшкодувань з відносно невеликими виплатами. І за допомогою об'єднання держави, страховиків та міжнародних організацій є можливість створити базовий дієвий механізм, який забезпечує різні види розподілу ризиків, а саме певну допустиму суму виплати страховиків, і так далі за рахунок держави, що дасть поштовх реальним страховим виплатам. Додаткові механізми можуть включати створення асоціації страховиків, яка рівномірно розподіляє ризики між її учасниками, і, перш за все, використання міжнародного перестраховання. Тому страхування може бути ефективним інструментом сприяння відродженню економіки та реконструкції зруйнованих об'єктів.

Тому виникають наступні перспективи впровадження нових страхових продуктів [17]:

- 1) створення стабільного та розвиненого страхового ринку, здатного забезпечити стійкість до ризиків у невизначеному середовищі;
- 2) підтримка всіх груп населення та суб'єктів господарювання, що дозволяє їм безпечно ризикувати та бути впевненими в належному захисті,

який їм необхідний у разі розвитку подій, що сприяє розробці нових страхових продуктів;

3) здійснення ефективних заходів щодо належного страхування інвестицій від воєнних ризиків, що може сприяти залученню коштів для відновлення країни, підтримці переміщення підприємств і створення високотехнологічних виробництв і послуг, що надаються, збільшенню експорту та зменшенню імпорту товарів, збільшенню кількості робочих місць, запозичення та застосування інноваційного досвіду, зростання рівня доходів і збільшення доходів держави;

4) здійснення інших заходів, спрямованих на розвиток самоосвіти суспільства у фінансових питаннях і, насамперед, переваг використання системи страхування;

5) подальше вдосконалення інноваційних систем, щоб надати клієнтам можливість зручно вирішувати всі проблеми дистанційно.

Отже, незважаючи на ризики нестабільного функціонування, лише спільною співпрацею можна створити надійний механізм страхування, в якому чітко сформульовані всі умови та єдине тлумачення терміну, щоб уникнути суперечок. Важливим є як тимчасове створення страхових продуктів, які надають певну підтримку громадянам, так і створення постійних продуктів, оскільки ризики майбутньої війни залежать від форми перемоги України, а загроза все ще може існувати.

ВИСНОВКИ

Сьогодні в науковій літературі існують різноманітні підходи до класифікації ризиків у страхуванні. Це зумовлено специфікою діяльності страхових компаній, а також наявністю великої кількості критеріїв, які можна включити до класифікації їх ризиків. Найпоширенішими підходами до класифікації ризиків є: залежно від виду походження ризику (внутрішні, зовнішні); за критерієм класифікації в системі управління ризиками (власні ризики та прийняті ризики); за обсягом ризиків (загальні та специфічні). Загалом сфера діяльності страхових компаній є дуже ризикованою і передбачає велику кількість ризиків.

Для успішного функціонування сучасні страхові компанії повинні вміти ефективно управляти ризиками. Далі розглянемо систему управління страховими ризиками страховика.

Для забезпечення своєчасного реагування на різні ризики необхідна відповідна система управління ризиками. Такою системою в сучасній практиці страхових компаній може бути управління ризиками. Основною метою є постійний моніторинг стану зовнішнього та внутрішнього середовища, виявлення та прогнозування ризиків та своєчасне реагування на них з метою запобігання системі управління або мінімізації негативного впливу у разі виникнення ризику. Для управління ризиками в сучасній практиці існують різноманітні методи та способи впливу на них. Зокрема, диверсифікація страхових ризиків, обмеження розміру ризику за рахунок власних коштів страховика, здійснення страхувальниками превентивних заходів на вимогу страховика.

Провівши аналіз стану страхового ринку України в роки війни, можна зазначити, що він перебував у кризовій ситуації, але продовжує функціонувати та забезпечувати захист суспільства та бізнесу.

Тому українська економіка робить усе для підтримки своєї діяльності та економіки країни. Також наприкінці травня Національний банк України

презентував нову безстрокову стратегію «Фінансова фортеця України», метою якої є забезпечення фінансової стабільності страхового ринку, розвиток ризикових видів страхування, перезапуск ринку страхування життя, а також запровадження механізму страхування військово-політичних ризиків. Відповідно, не буде послаблень з боку регулятора, а навпаки, ще більший контроль, тобто оптимістичний сценарій розвитку страхового ринку, за яким компанії будуть поступово адаптуватися до розвитку подій, працювати стабільно, відповідати вимогам регулятора, а також новим. Розробляти страхові продукти, залишатися на ринку та ефективно впроваджувати інновації.

На підставі розрахунків показників рентабельності можна зробити наступні висновки, а саме: рентабельність активів підприємства відповідає нормативним значенням, що свідчить про ефективне використання активів ПрАТ «СГ «ТАС»; рентабельність продажів зросла в 2020-2022 роках, що свідчить про наявність стабільного прибутку; рентабельність послуг демонструє позитивні зміни у 2022 році порівняно з 2020 роком, показуючи, що валовий прибуток має більший темп зростання, ніж собівартість реалізованої продукції; рентабельність власного капіталу в 2022 році також демонструє позитивну динаміку, а це означає, що збільшення власних коштів компанії сприяє збільшенню прибутку.

Провівши аналіз діяльності видно позитивну динаміку зростання показників рентабельності ПрАТ «СГ«ТАС», що, незважаючи на війну в Україні, свідчить про підвищення ефективності його господарської діяльності, що фактично свідчить про стійке фінансове становище досліджуваної страхової компанії.

На основі проведених розрахунків тестів раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС» має граничну оцінку фінансового стану, і це викликає побоювання, оскільки фінансові показники знаходяться на рівні значно нижчому за середній. Тому досліджувана страхова компанія потребує вдосконалення процесу управління ризиками.

В результаті проведеного аналізу встановлено, що система управління ризиками ПрАТ «СГ «ТАС» є недостатньо ефективною. Шляхом розрахунку показників тесту раннього попередження ПрАТ «СГ«ТАС» встановлено, про нестабільність функціонування страхової компанії в період 2020-2022 рр.

Безперечною передумовою ефективної діяльності ПАТ СК «ТАС» має бути організація процесу управління ризиками в системі управління ризиками. Оптимальним підходом до організації управління ризиками на ПАТ СК «ТАС» є впровадження сучасних інформаційних технологій. Зокрема, вони здатні значно підвищити рівень інформаційного забезпечення, що дозволяє вищому керівництву ПАТ СК «ТАС» краще усвідомлювати стан зовнішнього та внутрішнього середовища і, відповідно, приймати більш ефективні рішення. Важливим стратегічним напрямом удосконалення процесу організації управління ризиками в системі управління ризиками ПАТ СК «ТАС» є формування якісної інформаційної бази. У процесі управління ризиками на ПАТ «ТАС» слід керуватися такими правилами: оптимальність, ефективність, мінливість, прогнозування, походження та безперервність. Створення ефективного управління ризиками дозволить ПАТ СК «ТАС» більш ефективно здійснювати свою діяльність.

Отже, незважаючи на ризики нестабільного функціонування, лише спільною співпрацею можна створити надійний механізм страхування, в якому чітко сформульовані всі умови та єдине тлумачення терміну, щоб уникнути суперечок. Важливим є як тимчасове створення страхових продуктів, які надають певну підтримку громадянам, так і створення постійних продуктів, оскільки ризики майбутньої війни залежать від форми перемоги України, а загроза все ще може існувати.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аберніхіна І. Г., Сокиринська І. Г. Оцінка ліквідності та платоспроможності страхової організації. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2020. № 1. 152-163 с.
2. Аберніхіна І.Г., Сокиринська І.Г. Комплексний підхід до виокремлення і систематизації ризиків діяльності страхових організацій. *Економічний простір*. 2016. № 109. С. 121–134.
3. Александрова М. М. Зміст воєнних ризиків у страхуванні. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/12/187.pdf>.
4. Александрова М. М. Страхування: навчальний посібник. - К.: ЦУЛ, 2015. 208 с.
5. Баранов А.Л. Методологічні основи управління ризиками страхової компанії. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. № 1. С. 22–34.
6. Братюк В.П., Байса К.Ю. Особливості процесу управління ризиками, прийнятими на страхування. *Економічний аналіз*. 2014. Том 17. № 1. С. 112–119.
7. Вербіцька І.І. Ризик-менеджмент як сучасна система управління ризиками підприємницьких структур. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 5(22). С. 282–289.
8. Ваніна Д. А. Методи управління ризиками в страхових організаціях *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2015. № 3. С. 16-28.
9. Василюшин Р.Д., Кашенко О.Л., Борисова В.А. Економічні основи страхування. Суми: Довкілля, 2017. 412 с.
10. Гаманкова О. О., Хлівний В. К. Страховий ринок України у глобальному страховому просторі. *Фінанси України*. 2016. № 5. С.58-67
11. Герасимова І.Ю. Управління фінансовими ризиками страхових компаній з метою забезпечення економічної безпеки. *Економічний простір*. 2016. № 115. С. 112–125.

12. Говорушко Т. А. Стецюк В.М., Толстенко О.Ю. Управління фінансовою діяльністю страхової компанії з метою забезпечення її ефективного розвитку. Монографія. К.: «Центр учбової літератури», 2016. 168с.

13. Гончаренко О.М., Ненно І.М., Світлична О.С. та ін. Оцінювання фінансово-економічної діяльності страхових компаній: адаптивність зарубіжного та вітчизняного досвіду : [монографія]. Одеса, 2015. 208 с

14. Дубіщев В.П., Ляхов О.Л., Фисун І.В. Математичне моделювання процесу формування ринку ризикового страхування на регіональному рівні в Україні. *Економіка і регіон : наук. вісн.* Полтава : ПолтНТУ, 2016. № 4 (11).

15. Єрмошенко А.М. Методичний підхід до аналізу стресостійкості страхових компаній. *Актуальні проблеми економіки.* 2016. № 7. С. 369–377.

16. Кнейслер О. Прагматизм фінансової стійкості страховика. *Світ фінансів.* 2009. № 4. С. 191–197.

17. Житар М. Методичні аспекти управління ризиками страхових компаній *Схід.* 2016. № 1. С. 13-17

18. Журавка О. С., Бухтіарова А. Г., Пахненко О. М. Страхування: навч. посіб. Суми : Сумський державний університет, 2020. 350 с.

19. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: монографія. Тернопіль : Економічна думка, Карт-Бланш, 2015. 570 с.

20. Клапків Ю. М. Теоретичні домінанти страхових послуг. *Формування ринкової економіки в Україні.* Львівський національний університет імені Івана Франка. Випуск 35. Частина 1. 2016. С. 210-217.

21. Клепікова О.А. Розробка моделей оцінки економічної спроможності страхової компанії з використанням сучасних технологій імітаційного моделювання. *Вісник соціально-економічних досліджень.* 2015. № 2 (49). С. 32–39

22. Клименко С. М. Особливості управління ризиками розвитку підприємства. *Стратегія економічного розвитку України.* 2016. № 32. С. 24-29.

23. Коленда Н. В. Поняття системи ризик-менеджменту підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2018. Випуск 22. С. 398–401

24. Кочетков В. М., Соловей Н. В. Методологія формування страхового ринку України. *Економіка і управління*. 2019. № 2. С. 5-17.

25. Лагунова І.А. Сутність та принципи концепції ризик-менеджменту. *Актуальні проблеми державного управління*. 2018. № 1 (53). С. 44–52.

26. Лубкей Н.П. Систематизація фінансових ризиків страхових компаній та особливості управління ними в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. № 20. С. 862–866.

27. Національний банк України : офіційний вебсайт. URL: <https://bank.gov.ua>

28. Олійник О. В., Нагаєва Г. О. Страхування: навч. посіб. Харків: Стильна типографія, 2020. 256 с.

29. Осадець С.С. Страховий менеджмент: підручник / [Осадець С.С., Мурашко О.В., Фурман В.М., Баранов А.Л.]; за ред. С.С. Осадця. К.: КНЕУ, 2016. 333 с.

30. Про страхування. Закон України від 07.03.1996 № 85/96-ВР (в редакції від 06.05.2023). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/85/96-%D0%B2%D1%80>

31. Ротова Т. Методичний інструментарій управління страховими ризиками. *Фінанси України*. 2016. № 3. С.140-144

32. Рудніченко Є. М. Загроза, ризик, небезпека: сутність та взаємозв'язок із системою економічної безпеки підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво: зб. наук. пр.* Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля. Луганськ, 2013. №25 (I). С. 188-195.

33. Самойловський А.Л. Паритетність страхових операцій: страхові резерви як засіб збалансування інтересів страховика і страхувальника. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 3 (70). С. 14–21.

34. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія / за ред. В.В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с

35. Скопенко Н.С., Пьянкова О.В. Теоретико-методологічні засади ризик-менеджменту як інструменту управління господарським ризиком підприємства. *Економіка і організація управління*. 2014. Вип. 1-2. С. 238-245.

36. Смоляк В.А., Кузькін Є.Ю. Страхування: навч. посіб. Харківська філія Українського державного ун-ту економіки і фінансів. Х.: ІНЖЕК, 2017. 272 с.
37. Сокиринська І. Г. Журавльова Т.О. , Аберніхіна І.Г. Страховий менеджмент. Навч. посіб. Дніпропетровськ, 2016. 300 с.
38. Сокиринська І.Г. Журавльова Т.О. Аберніхіна І.Г. Страховий менеджмент. навчальний посібник. Дніпропетровськ: Пороги, 2016. 300 с.
39. Сороківська М.В. Класифікація фінансових ризиків страхових компаній. *Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць.* – Львів: НЛТУ України. 2009. Вип. 19.2. С. 261– 265
40. Сосновська О. О., Горач І. В. Особливості управління інвестиційною діяльністю страхових компаній в Україні. *European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation.* 2021. Вип.№ 1(7). С. 103-114.
41. Стражева В. В. Страховий процес: поняття, елементи та необхідність впровадження. *Фінанси, облік, банки.* 2017 № 1 (22). С. 202-210.
42. Страхова компанія ПАТ СК «ТАС»: офіційний вебсайт. URL: <https://taslife.com.ua>
43. Страхування: Підручник / За ред. В. Д. Базилевича. - К.: Знання, 2018. 1019 с.
44. Супрун А. А., Супрун Н. В. Страховий менеджмент: навч. посіб. Львів : Магнолія, 2016. 301 с.
45. Тарельник Н.В. Оцінка ризиків у структурі ризик-менеджменту страхових компаній аграрної сфери. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* 2015. № 11(4). С. 71–74.
46. Татаріна Т. В. Функціонування вітчизняного ринку перестрахування в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи.* 2022. № 12 (30). URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/np/article/view/3259/3274>
47. Черкаський І. Б., Ремньова Л. М., Лебединська Л.Д. Управління ризиками діяльності страхових компаній в контексті економічної безпеки. *Науковий вісник Чернігівського державного інституту економіки і управління. Серія І; Економіка.* 2015. Вип.4. С.16-23.

48. Чисельність населення України варіюється від 28 до 34 мільйонів – демографи. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3692466-ciselnist-naselenna-ukraini-variuetza-vid-28-do-34-miljoniv-demografi.html>

49. Шаповал Л.П. Ризик-менеджмент як складник антикризового управління страховими компаніями. *Гроші, фінанси і кредит*. 2018. № 23. С. 313-318.

50. Шевчук О.О., Гулик М.І. Методи оцінювання ризиків у страховій діяльності. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. № 26. С. 291–299.

51. Юхименко В. М. Страховий ринок України в контексті впровадження вимог Solvency II. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. № 12(2). С.190-193.

52. Яворська Т.В. Концептуальні положення гарантування безпеки страхових компаній в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 4. С. 668–673.

ДОДАТКИ